

2727.

WOJAS JAN LUDWIK

I. DER HERBST

PRZEWODNIK SŁOWNIKOWO-GRAMATYCZNY
NA PIERWSZY KWARTAŁ

DO ÓSMEGO WYDANIA

PODRĘCZNIKA SZKOLNEGO
J. JAKÓBCA i ST. LEONARDA

POD NAPISEM:

DRUGA KSIĄŻKA
DO NAUKI JĘZYKA NIEMIECKIEGO
DLA SZKÓŁ POWSZECHNYCH i ŚREDNICH

NAKŁADEM AUTORA. — GŁÓWNY SKŁAD WOJAS JAN
PRZEMYŚL-ZASANIE — SZKOŁA IM. ŚW. JANA KANTEGO.
Z DRUKARNI JANA ŁAZORA W PRZEMYŚLU. — 1930. R.

WOLSKA ICH LITWA

I DER HERBST

WOLSKA ICH LITWA

WOLSKA ICH LITWA

WOLSKA ICH LITWA

WOLSKA ICH LITWA

WOLSKA ICH LITWA

WOLSKA ICH LITWA

WOLSKA ICH LITWA

WOLSKA ICH LITWA

WOLSKA ICH LITWA

WOLSKA ICH LITWA

WOLSKA ICH LITWA

WOLSKA ICH LITWA

I. Der Herbst.

I. Der Herbst.*)

der Herbst, es, e — jesień	
1. im — in dem; im September — in dem September — we wrześniu	
in — przyimek, rządzący 3-cim i 4-tym przyp.	8
der September, s — wrzesień; Nazwy miesięcy: der Januar, Fe- bruar, März, April, Mai, Juni, Juli, August, September, Ok- tober, November, Dezember.	
geht — od gehen, ich gehe, ich ging — iść; czasownik mocny, nieprzech.	3
der Sommer, s — lato, der Frühling — wiosna, der Herbst — jesień, der Winter — zima	
das Ende, s, n — koniec	
zu — do, ku; zaimek rządzący 3-cim przypadkiem	6
zu Ende gehen — iść ku końcowi, kończyć się	
beginnen, ich beginne, ich begann — zaczynać się	3
der Tag, es, e — dzień; der Herbsttag — dzień jesienny	
werden, ich werde, ich wurde — stać się, dziać się	1
kurz, kürzer, am kürzesten, der kürzeste — krótki, krótszy najkrótszy;	4a
die Nacht, Nächte — noc	17c
lang, länger, am längsten, der, die, das längste — długi	4a
die Sonne — słońce	
steigen, ich steige, ich stieg — podnosić się	

*) Ustęp ten, wprowadzając taką moc zjawisk językowych a nawet czas przeszły od werden, czego rok poprzedni nie uwzględniał, nie liczy się ani z dwumiesięczną przerwą wakacyjną, ani z wielu innymi niedomaganiem szkolnymi, dlatego jak na początek jest za trudny i praktyka nakazuje brać go bardzo powoli i systematycznie.

hinaufsteigen, ich steige hinauf, ich stieg hinauf — wznosić się
 czasow. mocny, rozdzielnie złożony
 jetzt — teraz, obecnie
 mehr — więcej; 2gi stop. od viel, mehr, am meisten stopnio-
 wanie nieregularne 4b
 nicht mehr — już nie; nichts mehr — już nic (nigdy schon nicht)
 der Himmel, s — niebo
 darum (powstało z: um das) — dlatego, z tego powodu 7b
 kühl, kühler, im kühlesten — chłodny; 4a
 immer — stets — zawsze: immer kühler — coraz chłodniejszy
 sogar — nawet
 kalt, kälter, am kältesten, der, die, das kälteste — zimny 4a

I Uwaga 1. Słowa posiłkowe:

sein — być, haben — mieć, werden stać się

Die Gegenwart — czas terażniejszy:

Die Einzahl — liczba pojedyncza.

A	B	C
1. ich bin	habe	werde
2. du bist	hast	wirst
er		
3. sie ist	hat	wird
es		

Die Mehrzahl — liczba mnoga:

1. wir sind	haben	werden
2. ihr seid	habet (habt)	werdet
3. sie sind	haben	werden

Die Befehlsform — tryb rozkazujący:

2. sei!	habe!	werde!
2. seid!	habet! (habt)	werdet!

Das Mittelwort — imiesłów:

seiend — będąc habend — mając werdend — stając się
 der, die, das seiende habende werdende

Das Nennwort (die Nennform) — bezokolicznik:

sein — być haben — mieć
 ohne zu sein — nie będąc; ohne zu haben — nie mając;
 werden — stać się
 ohne zu werden

die Mitvergangenheit — czas przeszły niedokonany:

Einzahl — liczba pojedyncza

1. ich war — byłem; hatte — miałem; wurde — stawałem się
2. du warst — byłeś; hattest — miałeś; wurdest — stawałeś się
3. $\left. \begin{array}{l} \text{er} \\ \text{sie} \\ \text{es} \end{array} \right\}$ war — był; hatte — miał; wurde — stał się

Mehrzahl — liczba mnoga:

1. wir waren — byliśmy; hatten — mieliśmy;
wurden — stawaliśmy się
2. ihr waret — byliście; hattet — mieliście;
wurdet — stawaliście się
3. sie waren — byli; hatten — mieli;
wurden — stawali się.

Uwaga 2. Konjugacja słaba.**2**

Do konjugacji (odmiany czasownika) słabej należą prawie wszystkie (oprócz około 250 czasowników mocnych i nieregularnych) czasowniki. Cechą ich jest to, że w Mitvergangenheit = w czasie przeszłym niedokonanym przyjmują wstawkę: — te, zaś w imiesłowie czasu przeszłego dokonanego (=das Mittelwort der Vergangenheit) przyjmują do tematu końcówkę: **t**. Pierwszym czasownikiem w tym ustępie użytym jest schweben unosić się

Gegenwart — czas teraźniejszy:

1. ich schweb-e — unoszę się
2. du schweb-st — unosisz się
er
3. sie schweb-t — unosi się
es
1. wir schweb-en — unosimy
2. ihr schweb-et — unosiscie
3. sie schweb-en — unoszą się

Befehlsform tryb rozkazujący:

2. schwebe — unoś się
2. schwebet — unoście się

Mittelwort — imiesłów:

- schweben-d unosząc się
der, die, das schwebend-e — unoszący się

I. Der Herbst

Nennwort — bezokolicznik:

schweb-en — unosić się

ohne zu schweb-en — nie unosząc się

Mitvergangenheit — czas prz. nied.

1. schweb-**te** — unosiłem się

2. schweb-**te**-st — unosiłeś się

3. schweb-**te** — unosił się

1. schweb-**te**-n — unosiliśmy się

2. schweb-**te** n — unosiliście się

3. schweb-**te**-n — unosili się

Das Mittelwort der Vergangenheit — imiesłów czasu

przeszłego dokonanego

ge-schweb-**t** — uniesiony

3 Uwaga 3.

Konjugacja mocna

od sehen — widzieć.

Do konjugacji mocnej należy około 250 czasowników wraz z nieregularnymi (do których należy także: sein, haben i werden). Cechą ich jest to, że czas przeszły niedokonany = Mitvergangenheit urabiają jedynie przez zmianę swej samogłoski rdzennej na inną, przyczem nie przybierają żadnej wstawki czy końcówki, zaś imiesłów czasu przeszłego dokonanego = das Mittelwort der Vergangenheit przyjmuje przedrostek ge- (jak i u czasow. słabych) i kończy się na: -en (a nie jak u czasowników słabych na: t) a nadto bardzo często zmianę samogłoski rdzennej na inną. N. p.: **sehen** — widzieć, ich **sah** — widziałem, **ge-seh-en** — widziany, -a, -e.

Gegenwart — czas teraźniejszy. Mitvergangenheit — czas przeszły niedokonany.

Wirklichkeitsform — tryb orzekający:

1. ich seh-e — widzę	sah — widziałem
2. du sieh-st — widzisz	sah-st — widziałas
3. $\left. \begin{array}{l} \text{er} \\ \text{sie} \end{array} \right\}$ sieh-t — widzi	sah — widział, -a, -o
1. wir seh-en — widzimy	sah-en — widzieliśmy
2. ihr seh-et (seht) — widzicie	sah-et — widzieliście
3. sie seh-en — widzą	sah-en — widzieli

Befehlsform — tryb rozkazujący:

2. sieh! — patrz!

2. seh-et (seh-t)! — patrzcie!

Mittelwort — imiesłów:

seh-end — widząc

der, die, das seh-ende — widzący, ·a. -e.

Nennwort — bezokolicznik:

seh-en — widzieć

ohne zu seh-en — nie widząc

Das Mittelwort der Vergangenheit — imiesłów czasu przeszłego
dokonanego:

ge-seh-en — widziany, -a, e,

b)

Tylko następujących 6 czasowników zmienia w czasie
teraźniejszym swą samogłoskę rdzenną: **e** na **ie**-

befehlen, ich befehle, ich befahl, befohlen — rozkazywać, roz-
kazuję, rozkazałem, rozkazany

empfehlen, ich empfehle, ich empfahl, empfahlen — polecać,
polecam, poleciłem, polecony

geschehen, es geschieht, es geschah, geschehen — stać się, dzieje
się, stało się, ten, który się stał

lesen, ich lese, ich las, gelesen — czytać, czytam, czytałem,
przeczytany

sehen, ich sehe, ich sah, gesehen — widzieć, widzę, widziałem,
widziany

stehlen, ich stehle, ich stahl, gestohlen — kraść, kradnę, kra-
dłem, ukradziony

Uwaga 4. Stopniowanie przymiotnika
i przysłówka.

4

A) regularne:

I-szy stopień

kurz

krótki, krótko

II-gi stopień

kürzer

krótszy, króciej

III ci stopień

am kürz esten (przysłówkowo)

der, die, das **kurz-este** (przymiotnikowo) najkrótszy, naj-
króciej

kürzestens, auf das kürzeste,
aufs kürzeste, möglichst kurz,
so kurz als möglich.

B) nieregularne:

groß — wielki	größer	am größten	
bald — wkrótce	eher, früher	am ehesten, baldigst	
baldig — rychły	bälder, eher	bäldigst, am ehesten	
gern — chętny	lieber — raczej	am liebsten — najchętniej	
gut — dobry	besser — lepszy	am besten — najlepszy	
hoch — wysoki	höher	am höchsten	
nah — bliski	näher	am nächsten	
viel — wiele	mehr	am meisten	
wenig — mało, niewiele	weniger, minder	am wenigstem, am [mindesten]	
recht — prawy	richtiger	am richtigsten	
2. der Morgen, s	— ranek, poranek		14a
morgen — rankiem, jutro			
sehen, ich sehe, ich sah, gesehen	— widzieć		3
die Wiese, n — łąka			17b
der Reif, es — szron			
auch — także, również			
die Pflanze, n — roślina			17b
der Garten, s, Gärten	— ogród		17a
das Dach, es, Dächer	— dach		17f III, 25
das Haus, es, Häuser	— dom		17f III, 25
sichtbar — widoczny; sichtbar werden	— ukazywać się		
manchmal — zuweilen — oftmals — jemals	— niekiedy, czasem		
schweben, ich schwebe, ich schwebte, geschwebt	— unosić się	2	
der Tau, s — rosa; die Tau, en	— lina okrętowa		17b
der Nebel, s, — mgła			
tagelang — całymi dniami, przez całe dnie	— den ganzen Tag hindurch		
die Luft, Lüfte	— powietrze		17c, 18
das Blatt, es, Blätter	— liść		17f III, 25
das Baum, es, Bäume	— drzewo (jeszcze rosnące)		17e I
das Holz, es, Hölzer	— drewno (drzewo ścięte)		17f III, 25
gelb — żółty; braun — brunatny; rot — czerwony; grün	— zielony		
nach einigen kalten Nächten	— po kilku zimnych nocach		
nach — po, ku; przyimek rządzący zawsze 3-cim przyp.			6a
einige — kilka, kilku; einig	— zgodny		
abfallen, ich falle ab, du fällst ab, ich fiel ab, abgefallen	— odpaść, spaść, opadać		13
bedecken, ich bedecke, ich bedeckte, bedeckt	— pokrywać	2	
der Erdboden, s	— ziemia		17a, 19

der Boden, s, Böden — podłoga, grunt	17a
das Feld, es, er — pole	17f III, 25
schon — już; schön — piękny; leer — pusty, próżny	
der Obstgarten, s, -gärten — sad, ogród owocowy	17a, 19
der Gärtner, s — ogrodnik	17a
dagegen — (gegen das) hingegen — przeciwnie, natomiast jest to przysłówek zaimkowy w języku polskim wcale nieznanym, 7c	
aussehen, ich sehe aus, du siehst aus, ich sah aus, ausgesehen — wyglądać	3
der Apfel, s, Äpfel — jabłko	17a
die Birne, n, — gruszka	17b
die Pflaume, n, — śliwka	17b
die Nuß, Nüße — orzech	17c, 18
reif — dojrzały; reifen — ich reife, ich reifte — dojrzewać	2
der Reif, es — szron, obręcz	
pflücken, ich pflücke, ich pflückte, gepflückt — zrywać, zbierać	2
nach der Obsternte -- po zbiorach	6a
die Ernte, n — żniwo	17b
die Obsternte, n — zbiór owoców	17b, 19
wird — od werden — ich werde, ich wurde, geworden — stać się	1c
leer werden — opróżniać się, stawać się pustym	
die Blume, n — kwiat, kwiatek	17b
blühen, die Blume blüht, blühte, geblüht — kwitnąć	2
nicht mehr — już nie; kein mehr — już żaden	4b
das Gemüse, s — jarzyna	17a III
liegen, ich liege, ich lag, gelegen — leżeć	3a
legen, ich lege, ich legte, gelegt — położyć	2
bereits — schon — już; bereit — gotowy, przygotowany	
der Keller, s — piwnica	17a

Uwaga 5.**Przyimki**

na wszystkie przypadki, wprowadzone w pierwszym i drugim roku nauki.

5

rzządzające 2-gim przypadkiem

P r z y i m k i	Przysłówki zaimkowe	
	pytające	twierdzące
A	B	C
anstatt, an-statt, statt zamiast, w miejsce	— — — — —	— — — — —
entlang — wzdłuż	— — — — —	— — — — —
halb, halben, halber — dla, z powodu	weshalb? dlaczego? z jakiego powodu?	deshalb — dlatego, z tego powodu
mittels, mittelst, ver- mittelst — za pomocą	— — — — —	— — — — —
während — podczas, w przeciagu, przez	— — — — —	— — — — —

Przyimek entlang — wzdłuż łączy się także z 3-cim i 4-tym przyp.: entlang des Weges, des Weges entlang, entlang dem Wege, dem Wege entlang, den Weg entlang — wzdłuż drogi; najczęściej jednak z 4-tym przyp.: den Weg entlang

6 Uwaga 6. Rządzące zawsze 3-cim przypadkiem:

Przyimki	Przysłówki zaimkowe	
	pytające	twierdzące
A)	B)	C)
aus = z (czego)	woraus? z czego?	daraus — z tego
außer — prócz, oprócz	— — — — —	— — — — —
bei — przy, u	wobei? — przyczem? u czego?	dabei — przy tem, u tego
entgegen — przeciw	— — — — —	— — — — —
entlang — wzdłuż	— — — — —	— — — — —
mit — z (czemś)	womit? — z czym?	damit — z tem
nach — ku, po, do	wonach? ku czemu? do czego? po co?	danach — ku temu, do tego, po to
ob — z powodu wskutek	— — — — —	darob — tego powodu
seit — od (czasu)	— — — — —	— — — — —
von — z, od	wovon? — od czego?	davon, hievon — od tego
zu — do ku	wozu? — do czego	dazu, hiezu — do tego

7 Uwaga 7. Przyimki rządzące 4-tym przypadkiem:

Przyimki	Przysłówki zaimkowe	
	pytające	twierdzące
A)	B)	C)
bis — do, aż do	— — — — —	— — — — —
durch — przez	wodurch? — przez co?	dadurch, hiedurch — przez to
entlang — wzdłuż	— — — — —	— — — — —
für — dla, za, na	wofür? dla czego? za co? na co?	dafür, hiefür — dla tego, za to, na to
gegen — przeciw, ku, na	wogegen? przeciw cze- mu? ku czemu?	dagegen — przeciw temu, przeciwnie
ohne — bez	— — — — —	— — — — —
um — o, koło, około	worum? warum? — o co? około czego?	darum, drum, hierum — o to, około tego, dlatego
wider — przeciw (zawsze w znaczeniu nieprzyjaznym)	— — — — —	dawider, hiewider — przeciw temu

Uwaga 8. Przyimki rządzące przypadkiem 3-cim na pytanie: gdzie? — wo? lub kiedy? — wann? oraz przypadkiem 4-tym na pytanie: dokąd? — wohin? (w którym kierunku?)

Przyimki	Przysłówki zaimkowne	
	pytające	twierdzące
A)	B)	C)
an — przy, do, na, nad	woran? — na czym? przy czym? na co?	daran hieran — na tem, przy tem, na to,
auf — na	worauf? — na czym? na co?	daran, hieran — na tem, na to
hinter — za, poza	— — — — —	— — — — —
in —, do	worin? — w czym? do czego? w co?	darin, hierin — w tem, w to
neben — obok	— — — — —	daneben — obok tego
über — nad, ponad	vorüber? — nad czym? nad co?	darüber — nad tem, nad to
unter — pod, popod	vorunter? — pod czym? pod co?	darunter — pod tem, pod to
vor — przed	wovor? — przed czym? przed co?	davor — przed tem, przed to
zwischen — między pomiędzy	— — — — —	dazwischen — w tem, w to, w tem, tymczasem

3. viel — wiele, wielu	4b
der Vogel, s, Vögel — ptak	17a
der Zugvogel, s, ö — ptak przelotny	17a, 19
ziehen, ich ziehe, ich zog, gezogen — ciągnąć	3
das Land, es, Länder — okolica, kraj	17f III, 25
warm, wärmer, am wärmsten — ciepły; heiß — gorący	4a
wärmere Länder — który to przypadek i dlaczego?	
heißen ich heiße, ich hieß, geheißen — zwać się, nazywać się	3
deshalb — deswegen — dlatego, z tego powodu	5c
sagen, ich sage, ich sagte, gesagt — mówić	2
scheiden, ich scheid, ich schied, geschieden — dzielić	3
von jemandem scheiden — rozstawać się z kimś, opuszczać kogo	
die Zugvögel scheiden von uns — ptaki przelotne rozstają się z nami, odlatują od nas, opuszczają nas	
uns — 3-ci przyp. od wir — my, zależny od von	9, 6
nur — bloß tylko, jedynie	
bleiben, ich bleibe, ich blieb, geblieben — zostać, pozostać	3
zurückbleiben, ich bleibe zurück, ich blieb zurück, zurückgeblieben — pozostawać, zostać	3
bei uns — u nas, przy nas	6, 9
singen, ich singe, ich sang, gesungen — śpiewać	3

kein, keine, kein — żaden	
fröhlich, froh — wesoly	
das Lied, es, er — pieśń; das Lid, es, er — pokrywa	17c III, 25
keine fröhlichen Lieder — który to przypadek, od czego zależny, jak wygląda cała odmiana: kein fröhliches Lied?	
das Wetter, s — pogoda; schlechtes Wetter — niepogoda	17a
rauch, raucher, am rauchsten — surowy, szorstki	4a
traurig, trauriger, am traurigsten — smutny	4a
immer trauriger — coraz smutniej; co znaczy: coraz weselej, coraz dłużej	
es wird immer trauriger — robi się coraz smutniej.	1c
die Natur, en — natura, przyroda	17b
der Wind, es, e — wiatr	17e I
heulen, der Wind heult, heulte — wyc	2
zuweilen — manchmal — oftmal — jemals — niekiedy, czasem	
unterbrechen, du unterbrichst, ich unterbrach — przerywać	3, 24
still, stiller, am stillsten — cichy	4a
die Stille, n — cisza	17b
die Landschaft, en — krajobraz, kraina	17b, 19

ODMIANA ZAIMKA OSOBOWEGO

Uwaga 9.

Przypadek	O S O B A				Polski zaimek zwrotny; zastosowanie w uwadze 44, 55, 56
	pierwsza	druga	trzecia	rodzaj	
	na wszystkie rodz.	męski	żeński	nijaki	
E I N Z A H L = l i c z b a p o j e d y n c z a					
1	ich — ja	du — ty	er — on	sie — ona	es — ono
2	meiner — mię, mnie	deiner — cię, ciębie	seiner — jego, go, niego	ihrer — jej, niej	seiner — jego, go, niego siebie, się
3	mir — mię, mnie	dir — ci, tobie	ihm — jemu, mu, niemu	ihr — jej, niej	ihm — mu, jemu, niemu sobie
4	mich — mię, mnie	dich — cię, ciębie	ihn — jego, go, niego	sie — ją, nią	es — go, jego, niego siebie, się
M E H R Z A H L = l i c z b a m n o g a					
1.	wir — my	ihr — wy		sie — oni, one	
2.	unser — nas	euer — was		ihrer — ich, nich	siebie, się
3.	uns — nam	euch — wam		ihnen — im, nim	sobie
4	uns — nas	euch — was		sie — ich, nich	siebie, się

10 Uwaga 10. Odmiana czasownika zwrotnego n. p. sich waschen — myć się

Gegenwart = czas teraźniejszy

1. **ich** wasche **mich** — myję się (ja) (mnie)
2. **du** wäschest **dich** — myjesz się (ty) (ciebie)
- er**
3. **sie** wäscht **sich** — myje się (on, ona, ono)
- es**
1. **wir** waschen **uns** — myjemy się (my) (nas)
2. **ihr** waschet **euch** — myjecie się (wy) (was)
3. **sie** wachen **sich** — myją się (oni, one)

Befehlsform — tryb rozkazujący:

2. wasch (wasche) **dich** — myj się! (ciebie)
2. waschet **euch!** myjcie się! (wy, was)

Das Mittelwort — imiesłów:

sich waschend — myjąc się (przysłówkowo)

der

die **sich** waschende — myjący a, e, się (przymiotnikowo)

das

das Nennwort — bezokolicznik:

sich waschen — myć się

ohne **sich** zu waschen — nie myjąc się

Z A I M E K D Z I E R Ż A W C Z Y. Uw. 11.

liczba pojedyncza	Zaim. osob.	R o d z a j				Liczba mnoga odmiennie jak rodzajnik okre ślony: die, der, den, die (Uw. 24)	Język polski wyraża przy podmiocie przez (Uw. 36)
		męski	żeński	nijaki			
osobie		odmiennie jak ein, eine, ein (Uw. 24, 50)					
1-szej	na 3 rodzaje ICH ja	MEIN mój	MEINE moja	MEIN moje	MEINE moi	swój, ·a, ·e	
2-giej	na 3 rodzaje DU ty	DEIN twój	DEINE twoja	DEIN twoje	DEINE twoi	swój, ·a, ·e	
3 ciej	na rodz. męski ER on	SEIN jego	SEINE jego	SEIN jego	SEINE jego	swój, ·a, ·e	
	na rodz. żeński SIE ona	IHR jej	IHRE jej	IHR jej	IHRE jej	swój, ·a, ·e	
	na rodz. nijaki ES ono	SEIN jego	SEINE jego	SEIN jego	SEINE jego	swój, ·a, ·e	
liczba mnoga							
na 3 rodzaje		UNSER nasz	UNSERE nasza	UNSER nasze	UNSERE nasi, nasze	swój, ·a, e	
1-szej	WIR my	EUER wasz	EUERE wasza	EUER wasze	EUERE wasi, wasze	swój, ·a, ·e	
2-giej	IHR wy	IHR ich	IHRE ich	IHR ich	IHRE ich	·swój, ·a, ·e	
3-ciej	SIE oni, one						

B) Jeśli zaimek dzierżawczy stoi samodzielnie tj. bez rzeczownika czyli sam jest użyty jako rzeczownik, wówczas przyjmuje on odmianę mocną (jako przymiotnik) bez rodzajnika lub słabą z rodzajnikiem. Np. Meine Schwestern sind im Garten; dagegen 1) seine und ihre albo 2) die seinen und die ihren albo 3) die seinigen und die ihrigen sind im Zimmer — moje siostry są w ogrodzie; natomiast jego i jej (siostry) są w pokoju. Allen Vögeln gefiel ihr Wohnung, nur dem Kuckuck 1) seine lub 2) die seine lub 3) die seinige nicht — wszystkim ptakom podobało się ich mieszkanie, tylko kukułka nie podobało się jej (mieszkanie) III/XVI.

12 Uwaga 12. Zastosowanie zaimka dzierżawczego: swój, swoja, swoje i zaimka zwrotnego: sobie

Gegenwart — czas teraźniejszy;

1. **ich** wasche **mir meine** Hände — myję (**ja**) sobie (**mnie**) swoje (moje) ręce
2. **du** wäschest **dir deine** Hände = myjesz (ty) sobie (tobie) swoje (twoje) ręce
er wäscht **sich seine** Hände — (on) myje sobie swoje ręce
3. **sie** wäscht **sich ihre** Hände — (ona) myje sobie swoje ręce
es wäscht **sich seine** Hände — (ono) myje sobie swoje ręce
1. **wir** waschen **uns unsere** Hände — (my) myjemy sobie (nam) swoje (nasze) ręce
2. **ihr** waschet **euch euere** Hände (wy) myjecie sobie (wam) swoje (wasze) ręce
3. **sie** waschen **sich ihre** Hände — (oni) myją sobie swoje (ich) ręce

Befehlsform — tryb rozkazujący:

2. wasch! (wasche) **dir deine** Hände! — umyj (ty) sobie (tobie) swoje (twoje) ręce!
2. waschet **euch euere** Hände! — umyjcie (wy) sobie (wam) swoje (wasze) ręce

Mittelwort — imięstów:

sich seine Hände waschend — on	}	myjąc sobie swoje ręce
sich ihre Hände waschend — ona		
sich seine Hände waschend — ono		

- der sich seine Hände waschende (Sohn) — (syn) myjący sobie [swoje ręce
 die sich ihre Hände waschende (Tochter) (córka) myjąca sobie itd.

das sich seine Hände waschende Kind — (dziecko) myjące sobie itd.

Das Nennwort — bezokolicznik:

sich seine (ihre, seine) Hände waschen — myć sobie swoje ręce

(er) ohne sich **seine** Hände **zu** waschen — (on) nie myjąc sobie

[swych rąk

(sie) ohne sich **ihre** Hände zu waschen (ona) nie myjąc sobie

[swych rąk

(es) ohne sich **seine** Hände zu waschen — (ono) nie myjąc

[sobie swych rąk

Fragen:

Wann — kiedy 8

steht — stehen, ich stehe, ich stand, gestanden — stać 3

bemerken, ich bemerke, ich bemerkte, bemerkt — spostrzec 2

Uwaga 13.

13

Podobnie jak fallen (abfallen) — spadać, upadać i waschen — myć, prac odmieniają się w czasie teraźniejszym tj. zmieniają swą samogłoskę rdzenną: a na: ä następujące czasowniki mocne:

I.		tragen — nieść	u	a
backen — piec (pieczywo)	u a	wachsen — rósć	u	a
blasen — dąć	ie a	waschen — myć	u	a
braten — piec (mięso)	ie a			
empfangen — otrzymać	i a			
fangen — chwycić	i a			
fallen — padać	ie a			
gefallen — podobać się	ie a	II.		
mißfallen — niepodobać się	ie a	następujące nie przybierają		
geraten — popaść	ie a	przegłosu, chociaż mają po-		
graben — kopać	u a	dobną przemianę samogło-		
halten — trzymać	ie a	ski:		
hangen — wisieć	i a	erschallen — brzmieć	o	o
laden — ładować (v. IIa)	u a	hauen — rąbać	ie	au
lassen — kazać, zostać	ie a	laden — ładować (patrz I)	u	a
laufen biegnąć	ie au	rufen — wołać	ie	u
raten — radzić	ie a	saugen — ssać	o	o
saufen — pić	o o	schaffen — tworzyć	u	a
schlafen — spać	ie a	schnauben — parskać	o	o
schlagen — bić	u a			
stoßen — trącać	ie o			

II. Lebt wohl, ihr Vöglein!

das Vöglein, s — ptaszek, ptaszyna	17a, III
leben, ich lebe, ich lebte, gelebt — żyć	2
wohl — dobrze, zapewne; unwohl — niezdrowy	
lebe wohl! lebt (lebet) wohl! bądź, bądźcie zdrowi!	
vorüber (vor, über, 2 przymki) — mimo	8
vorüber sein — minąć, skończyć się	
der Sommer ist vorüber — lato już minęło, skończyło się, die Ferien sind vorüber — wakacje się skończyły, już po wa- kacjach	
enden, ich ende, ich endete, geendet — kończyć	2
zu Ende sein — aus sein zu Ende gehen — kończyć się	
bald — wkrótce, wnet, zaraz; baldig, baldier lub eher, baldest lub am ehesten — rychły	4b
der Herbst auch endet bald — jesień także wkrótce się skończy (a nie kończy).	

14 Uwaga 14.

A) Chociaż w języku niemieckim stoi czas teraźniejszy, to po polsku tłumaczymy to czasem przyszłym: skończy a nie kończy. Niemiec bowiem bardzo często używa czasu teraźniejszego na wyrażenie czasu przyszłego zwłaszcza wtedy, kiedy sytuacja i sens na to wskazuje, że czynność odnosi się do przyszłości. W zdaniu najczęściej znajduje się jakieś słowo (tu przysłówki: bald — wkrótce), które charakteryzuje czas przyszły, (bald, gleich, morgen, heute, nachmittags itd.).

B) W celu uniknięcia niejasności co do czasu, jaki mówiący ma na myśli, Niemiec, byle nie użyć pełnego czasu przyszłego przy pomocy słowa posiłkowego werden, określa bliżej czas przyszły za pomocą: wollen, sollen skutkiem czego rzadko kiedy w niemczyźnie spotkać się można z gramatycznym czasem przyszłym. Np. Ich will (czas teraz.) das selbst machen — zrobię to sam (a nie: chcę to sam zrobić

die Tür, en — drzwi	
stehen, ich stehe, ich stand, gestanden — stać	3
2. lieb — luby, miły	
das Vöglein, s — ptaszek	

Uwaga 15. Słowa zdrobniałe są zawsze rodzaju nijakiego bez względu od jakiego pochodzą rodzaju i kończą się na: **chen, lein**. Np. **Der Vater, das** Väterchen; **der** Vogel, **das** Vöglein, **die** Mutter, **das** Mütterchen; **das** Kind, **das** Kindlein

15

- kahl — łysy; kühl — chłodny
 der Sturm, es, ü-e — atak, burza, wichur 17e I
 wehen, der Wind weht, wehte — wiać
 der Wald, es, ä-er — las 17f I, 24
 das Feld, es, er — pole, rola 17f III, 25
 das Tal, es, ä-er — dolina; die Ebene — równina
 3. die Reise, n, — podróż; reisefertig — gotów do drogi, podróży
 zur Reise — zu der Reise — na podróż, na drogę
 wünschen, ich wünsche, ich wünschte, gewünscht, życzyć, win-
 szować
 das Glück, es — szczęście, zum Glück — glücklicherweise —
 na szczęście
 zurückkommen, ich komme zurück, ich kamm zurück, zurückge-
 kommen — wracać, powracać
 den nächsten Frühling — na następną wiosnę 4b
 froh — fröhlich — wesoły

Fragen.

- welcher, welche, welches — który, a, e
 die Jahreszeit, en — pora roku 17b
 Welche Jahreszeit wird auch bald enden? — która pora roku
 także wkrótce się kończy?

Uwaga 16. To i następne pytanie (zdanie) stoi w pełnym czasie przyszłym, który buduje się z czasu teraźniejszego od werden (1c) i z bezokolicznika danego czasownika. 16

Zukunft — czas przyszły:

Wirklichkeitsform — tryb orzekający:

1. ich werde		sein	}	będę, będziesz itd.	
2. du wirst		haben		„ miał itd.	
3. er wird		werden		„ stawał się, staniesz się	
1. wir werden		wünschen	}	„ życzył itd.	
2. ihr werdet		mich, dich		} freuen	„ się cieszył, ucie- szę się itd.
3. sie werden		sich, uns euch, sich			

Wann sollen sie wieder zu uns kommen? — kiedy one mają (powinny) znowu do nas przyjść, wrócić? kiedy one znowu do nas wrócą?

Jest to następny przykład, że Niemiec czas przyszły najczęściej opisuje przez wollen lub sollen 14b

17 Uwaga 17. ZASADY DEKLINACYJNE.

a)

Żadnej końcówki w liczbie mnogiej nie przyjmują:

Zasada: I. wszystkie męskie i nijakie, zakończone na: -el, -en, -er
 II. nijakie zdrobniałe, zakończone zawsze na: -chen, -lein (Uw. 15)
 III. nijakie z przedrostkiem Ge- zakończone na: -e

1. der Schüler	die Schüler
2. des Schüler-s	der Schüler
3. dem Schüler	den Schüler-n
4. den Schüler	die Schüler

1. das Gebäude	die Gebäude	das Gemüse
2. des Gebäude-s	der Gebäude	
3. dem Gebäude	den Gebäude-n	
4. das Gebäude	die Gebäude	

b)

Kończówkę: -n, -en w liczbie mnogiej przyjmują:

Zasada: prócz nielicznych wyjątków **wszystkie rzeczowniki żeńskie** bez względu na zakończenie

1. die Wiese	die Wiese-n
2. der Wiese	der Wiese-n
3. der Wiese	den Wiese-n
4. die Wiese	die Wiese-n

c)

Kończówkę: -e i przegłos z pośród żeńskich przyjmują

Zasada: zakończone na: nis, sal (patrz e V)

34 wyjątki, zebrane w Uw. 18

1. die Bank	die Bänk-e
2. der Bank	der Bänk-e
3. der Bank	den Bänk-e-n
4. die Bank	die Bänk-e

d)

Przyjmują jedynie przegłos bez żadnej końcówki z pośród żeńskich

2 wyjątki: die Mutter, die Mütter; die Tochter, die Töchter.

e)

Kończówkę: e najczęściej przegłos z pośród rzeczowników męskich i nijakich przyjmują w liczbie mnogiej

- I. wszystkie jednozgłoskowe np. der Tisch, das Heft
- II. wszystkie męskie dwu i więcej zgłoskowe z przedrostkiem: Ab-, An-, Auf, Au-s, Be-, Ent-, Er-, Erz-, Ge-, Miß-, Un-Ur-, Ver-, Zer-,
- III. wszystkie męskie, zakończone na: -ich, -ig, -ing, -ling oraz, na podwajające się w dalszych przypadkach: -s
- IV. wszystkie nijakie z przedrostkiem: Be-, Ge-, Ver
- V. wszystkie nijakie zakończone na: nis, sal. (porównaj zasadę pod c)

1. der Tisch	die Tische
2. des Tisch-es	der Tisch-e
3. dem Tisch-e	den Tisch-e-n
4. den Tisch	die Tisch-e

1. der Jüngling	die Jüngling e
2. des Jüngling-s	der Jüngling-e
3. dem Jüngling	den Jüngling-e-n
4. den Jüngling	die Jüngling-e

f)

Kończówkę: er przegłos w liczbie mnogiej przyjmują z pośród męskich

- I. **14 wyjątków męskich**, zebranych w Uw. 24
- II. **Zasada:** zakończone na: tum, zawsze rodzaju nijakiego (oprócz 2-ch wyjątków)
- III. **64 wyjątki nijakie**, zebrane w Uw. 25

1. der Wald	die Wäld-er
2. des Wald-es	der Wäld-er
3. dem Walde	den Wäld-er-n
4. den Wald	die Wäld-er

1. das Tal	die Täl-er
2. des Tal-es	der Täl-er
3. dem Tal-e	den Täl-er-n
4. das Tal	die Täl-er

g)

I. **Końcówkę: n, -en z pośród męskich** przyjmują w liczbie mnogiej

2a wyjątki, zebrane w Uw.

1. der Vetter	die Vetter-n
2. des Vetter-s	der Vetter-n
3. dem Vetter	den Vetter-n
4. den Vetter	die Vetter-n

II. **Z pośród nijakich** końcówkę: ·n, ·en przyjmują **6 wyjątków**, zebranych w Uw. 30

1. das Ohr	die Ohren
2. der Ohr-es	der Ohr-en
3. dem Ohr	den Ohr-en
4. das Ohr	die Ohr-en

h)

Nieregularnie z pośród męskich, odmienia się **9 wyjątków**, zebranych w Uw.

1. der Name	die Name-n
2. des Name-n-s	der Name-n
3. dem Name-n	den Name-n
4. den Name-n	die Name-n

i)

Słabo odmieniają się to znaczy we wszystkich przypadkach liczby pojedynczej i mnogiej przyjmują końcówki: ·n, en, jedynie **rzeczowniki męskie**:

I. wszystkie zakończone na: -e np. der Knabe

II. wszystkie cudzoziemskie zwłaszcza wzięte z języka łacińskiego i greckiego i ich cudzoziemskimi końcówkami np. der Advokat

III. wyjątki, zebrane w Uw. 35

1. der Knabe	die Knabe-n
2. des Knabe-n	der Knabe-n
3. dem Knabe-n	den Knabe-n
4. den Knabe-n	die Knabe-n
1. der Fabrikant	die Fabrikant-en
2. des Fabrikant-en	der Fabrikant-en
3. dem Fabrikant-en	den Fabrikant-en
4. den Fabrikant-en	die Fabrikant-en

Przy każdym rzeczowniku podaną jest jego przynależność deklinacyjna, skutkiem czego łatwo sobie można utrwalić zasady deklinacji niemieckiej oraz podać przy wyjątkach, jaką zasadę wyjątki te omijają.

III. Das Schulhaus.

das Schulhaus, es, ä-er	} budynek szkolny, gmach szkolny, szkoła	17f III, 25
das Schulgebäude, es		17a, III;
gehören, ich gehöre, ich gehörte, gehört zu einer Sache — należeć do czego		2
zu — do; zu wem? — do kogo, wozu? — do czego?		6
groß, größer, am größten — wielki		4b
das Gebäude, s — budynek, gmach		17a, III
die Stadt, Städte — miasto		17c, 18

Uwaga 18. Część wyjątków żeńskich (Uw. 17c) **18**
przyjmujących w liczbie mnogiej przegłos i końcówkę: -e zamiast w myśl zasady końcówkę: n bez przegłosu:

die Angst, Ängste — trwoga	die Macht, Mächte — moc
die Axt, Äxte — siekiera	die Magd, Mägde — dziewczka
die Bank, Bänke — ławka	die Maus, Mäuse — mysz
die Brust, Brüste — pierś	die Nacht, Nächte — noc
die Frucht, Früchte — owoc	die Naht, Nähte — szew
die Gans, Gänse — gęś	die Not, Nöte — bieda
die Hand, Hände — ręka	die Nuß, Nüsse — orzech
die Kraft, Kräfte — siła	die Schnur, Schnüre — sznur
die Kuh, Kühe — krowa	die Stadt, Städte — miasto
die Kunst, Künste — sztuka	die Wand, Wände — ściana
die Luft, Lüfte — powietrze	die Wurst, Würste — kiełbasa

die Straße, n — gościniec; die Hauptstraße — główny gościniec	17b
die Gasse, n — ulica	17b
das Haupt, es, Häupter — głowa	17f III, 25
an (a nie: bei) der Straße liegen, wohnen (wo? woran?) — le- żeć, mieszkać przy ulicy (gdzie? przy czym?)	8
blühen — kwitnąć	2
herrlich — wspaniały	
die Blume, n — kwiat	17c
deshalb — dlatego; weshalb? — dlaczego?	5
weit, weiter, am weitesten — daleki; weit und breit — daleko i szeroko	
sich befinden, ich befinde mich, ich befand mich — znajdo- wać się	10
die Kirche, n — kościół	17b
dort — tam, w tamten miejscu; dorthin — tam, w tamto miej- sce; dorthier — stamtąd, z tamtego miejsca	
gehen, ich gehe, ich ging, gegangen — iść; wie geht' es dir? — wie befindest du dich? — jak ci się powodzi, jak się masz?	
jeder, jede, jedes — każdy	} Odmieniają się jak rodzajnik określony: der, die, das
jener, jene, jenes — ów, tamten	
dieser, diese, dieses — ten, ta, to	
der Sonntag, s, e — niedziela	17e, I
der Montag, Dienstag, Mittwoch, Donnerstag, Freitag, Samstag, Sonnabend, Sonntag, — nazwy dni tygodnia	
jeden Sonntag: (4-ty przyp.) — w każdą niedzielę; den näch- sten Frühling — na następną wiosnę; jeden Tag — codziennie	
hinter — za, poza	8
der Schulhof, es, -höfe — podwórze szkolne	17e, I;

19

Uwaga 19. Język niemiecki posiada nieznaną ję-
zykowi polskiemu łatwość tworzenia nowego rzeczowni-
ka z dwu, trzech innych słów. Nowy w ten sposób
powstały rzeczownik ma rodzaj rzeczownika, który jest
ostatnim składnikiem słowa. Np. **die** Schule, **der** Hof, der
Schulhof — podwórze (szkoły) szkolne; **die** Schule, **das**
Gebäude, **das** Schulgebäude

das Rasenplatz, es, ä-e — der Rasen — murawa	17eI, 19
das Turngerät, es, e — sprzęt gimnastyczny	17eIV, 19
turnen — gimnastykować się 2) das Turnen — gimnastyka	17a
spielen — bawić się, grać? der Spiel, es, e — zabawa	17eI

während — podczas, w czasie	5
die Pause, n, — przerwa, pauza	17c
2. das Zimmer, s — pokój	17a I
das Schulzimmer, s — izba szkolna	17a I, 19
das Lehrerzimmer, s — izba dla nauczycieli, sala konferencyjna	
sitzen, ich sitze, ich saß, gesessen — siedzieć	3
die Bank, ä-e — ławka	17c II
die Wohnung, en — mieszkanie	17c, 20

Uwaga 20. Rzeczowniki, zakończone na: ei, ie, end, heit, keit, schaft, ung, są zawsze rodzaju żeńskiego **20**

die Kanzlei, en — kancelarja	17b, 20
der Direktor, s, e — dyrektor (wyr. cudz.)	
sich sammeln, ich versammle mich, ich versammelte mich — zgromadzać się, zbierać się	2, 10
der Unterricht, es, nauka, nauczanie	
außer — oprócz, prócz	6
die Mittelschule, n — szkoła średnia	17b, 19
verschieden — różny, rozmaity	
die Sammlung, en — zbiór	17b, 20
das Lehrmittel, s — środek naukowy	17a, 19
das Mittel — środek; das Nahrungsmittel — środki żywności	
Sammlungen von Lehrmitteln — zbiory środków naukowych	

Uwaga 21. Język niemiecki bardzo chętnie używa **21**

3-go przypadku z: von zamiast 2-go; Sammlungen von Lehrmitteln = Sammlungen der Lehrmittel; die Tafel ist der schwarzen Farbe die Tafel ist von der schwarzen Farbe = tablica jest czarnego koloru	
der Hut meines Vaters = der Hut von meinem Vater — kapelusz mojego ojca	
die Bibliothek, en — biblioteka	17b
der, die, das eine — der, die, das andere — jeden — drugi	
phisikalisch — fizyczny; die Physik — fizyka	
geographisch — geograficzny; die Geographie — geografia	
die Geschichte, n, — historia	17b
die Natur, en — przyroda, natura	
die Naturgeschichte — historia naturalna	17b, 19
naturgeschichtlich — przyrodniczy	

das Kabinett, s, e — gabinet (wyr. cudz.)

der Schuldiener, s — tercjan, sługa szkolny 17a, 19

Z rzeczownika: die Schule utwórz kilka innych rzeczowników złożonych, w których die Schule jest składnikiem kierującym! Np. die Stadtschule, Dorfschule, Mittelschule, Gewerbeschule, Knabenschule, Mädchenschule, Hauptschule itd.

Z rzeczownika: die Schule utwórz kilka innych rzeczowników złożonych, w których: die Schule jest składnikiem uzupełniającym: Np. Der Schuldiener, die Schulkanzlei, die Schultafel, der Schulhof, das Schulhaus, das Schulgebäude, das Schulzimmer, die Schulklasse, das Schulgerät, die Schulstube, der Schulgang

3. Aus — z (czego) 6

der Gang, es, Gänge — chodnik, kurytarz 17e I

einige Schulzimmer (Schulstuben) — kilka izb szkolnych

über und unter unserer Schulstube (wo? worüber? worunter?) —

nad i pod naszą klasą (gdzie? nad czym? pod czym?) 8

der Stock, es, ö-e — laska 17e I

der Stock, — das Stockwerk — piętro 17e I

zwei Stock hoch — wysoki na dwa piętra

22

Uwaga 22. Jest tu wyrażoną miarą wysokości budynku szkolnego: wysoki na dwa piętra. Miarę i wagę Niemiec wyraża inaczej niż Polak; wyraz oznaczający miarę i przedmiot mierzony rodzaju męskiego i nijakiego stają zawsze nieodmienne w 1-szym przypadku. Np. Schulhaus ist **zwei Stock hoch** a nie: zwei Stöcke hoch; **Ein Stück Brot** a nie: ein Stück des Brotes — kawałek chleba; **zwei Stück Brot** a nie zwei Stücke des Brotes; **Fünf Stück Brot** a nie fünf Stücke des Brotes — pięć kawałków chleba; **Vier Glas Tee** a nie vier Gläser des Tees — cztery szklanki herbaty; **Zehn Kilogramm Zucker** a nie zehn Kilogramme des Zuckers — dziesięć kilogramów cukru. Sechs Dutzend Stahlfedern — cztery tuziny piór; Drei Stock hohes Haus — dom wysoki na trzy piętra; Ein halbes Pfund Mehl — pół funta mąki.

mehrere — od wiel 4b

tief, tiefer, am tiefsten — głęboki 4a

unten — na dole, w dole; unter — pod, popod 8

der Keller, s — piwnica 17a

die Kohle, n — węgiel	17b
das Holz, es, Hölzer — drewno	17f III, 25
oben — w górze, na górze	
der Dachboden, s, Dachböden — strych	17a, 19
Fragen: 2. anders — inaczej	
Nenne die wichtigsten Sammlungen! — wymień (nazwij) najważniejsze zbiory!	
nennen, ich nenne, ich nannte, genannt — zwać, nazwać	

Uwaga 23. Następujące czasowniki odmieniają **23**

się nieregularnie o tyle, że w urabianych czasach przyjmują cechy konjugacji słabej i mocnej zarazem:

brennen, ich brenne, ich brannte, gebrannt — palić	
bringen, ich bringe, ich brachte, gebracht — nieść	
denken, ich denke, ich dachte, gedacht — myśleć	
dünken, es dünkt mich, es deuchte mich, gedeucht — zdawać się	
kennen, ich kenne, ich kannte, gekannt — znać	
nennen, ich nenne, ich nannte, genannt — zwać, nazwać	
rennen, ich renne, ich rannte, gerannt — biec	
senden, ich sende, ich sandte, gesandt } sendete, gesendet } posyłać	
wenden, ich wende, ich wandte, gewandt } ich wendete, gewendet } obrócić	
tun, ich tue, ich tat, getan — czynić	
die wichtigsten Sammlungen — 4-ty przyp. liczby mnogiej. Odmieniaj: die wichtigste Sammlung — najważniejszy zbiór.	

Ćwiczenie: unterrichten, lehren — uczyć, kształcić

In der wievielten Bank sitztest du? w której z rzędu ławce siedzisz?
 der, die, das wievielte? który z rzędu?
 der Kollege, n, n — kolega, towarzysz

17i, I

IV. Das Schulzimmer.

der Ofen, s, Öfen — piec	17a
die Reihe, n — rząd, szereg	17b
stehen, ich stehe, ich stand, gestanden — stać	3
sitzen, ich sitze, ich saß, gesessen — siedzieć	3
das Podjum, s, Podien — stopień, gradus, podjum (wyrz. cudz.)	
für — dla; przyim. rządzący 4-tym przyp.	7

der Stuhl, es, Stühle, krzesło, stołek	17e, I
klein, kleiner, am kleinsten — mały	4a
das Kästchen, s — skrzyneczka, pudełeczko	17a, II
der Kasten, s, Kästen — skrzynia, szafka	17a, I
der Schwamm, es, ä e — gąbka	17e, I
die Kreide, n, — kreda	17b
schreiben, ich schreibe, ich schrieb, geschrieben — pisać	3
löschen, ich lösche, ich löschte, gelöscht — gasić, mazać	2
den Durst löschen — gasić, zaspokoić pragnienie	
auslöschen, ich lösche aus itd. — gasić, mazać	2
die Schrift, en — pismo	17b
die Ecke, n — kąt	17b
der Schrank, es, ä e — szafa	17e, I
ausgestopfte — imiestłów od ausstopfen, ich stopfe aus, ich stopfte aus, ausgestopft — wypychać, wypchać, wypełnić	
das Tier, es, e — zwierzę	17e, I
die Tür, en — drzwi	17b
die Wand, ä e — ściana	17c
die Landkarte, n — mapa, karta, plan kraju	17b, 19
das Land, es, ä er — kraj, okolica	17f III, 25
naturwissenschaftlich — należący do historii naturalnej, przyrodniczy	
das Bild, es, er — obraz	17f III, 25
Fragen: tut — od tun — czynić	23
Ćwiczenie: der Brief, es, e — list	17e, I
heute — dziś, dzisiaj	
einen Brief an jemanden (a nie: zu jemandem) schreiben, schicken — list do kogo pisać, posłać	
Odmieniaj: ich schreibe einen Brief an meinen Freund — piszę list do swego przyjaciela	12
liest — od lesen — czytać	3
die Ferien zubringen, ich bringe zu, ich brachte zu — spędzać wakacje	23
auf dem Lande — na wsi; auf das Land — aufs Land — na wieś	

24

Uwaga 24. Część wyjątków (Uw. 17f I), przybierających w liczbie mnogiej końcówkę: er i przegłos (o ile mają samogłoskę zdolną do przegłosu)

der Leib, Leiber — ciało	der Strauch, Sträucher — krzak
„ Mann, Männer — mąż	„ Wald, Wälder — las
„ Rand, Ränder — brzeg	„ Wurm, Würmer — robak

Uwaga 25. Część wyjątków nijakich (Uw. 17f, III) **25**
 przybierających w liczbie mnogiej końcówkę: er
 i przegłos o ile mają samogłoskę rdzenną zdolną do prze-
 głosu.

das Bad, Bäder — kąpiel	das Kleid, Kleider — suknia
„ Bild, Bilder — obraz	„ Korn, Körner — ziarno
„ Blatt, Blätter — liść	„ Kraut, Kräuter — ziele
„ Buch, Bücher — książka	„ Lamm, Lämmer — jagnię
„ Dach, Dächer — dach	„ Land, Länder — kraj
„ Dorf, Dörfer — wieś	„ Licht, Lichter — światło
„ Ei, Eier — jaje	„ Lid, Lider — pokrywa
„ Faß, Fässer — faska	„ Lied, Lieder — pieśń
„ Gesicht, Gesichter — twarz	„ Loch, Löcher — dziura
„ Glas, Gläser — szkło	„ Nest, Nester — gniazdo
„ Glied, Glieder — członek	„ Pfand, Pfänder — zastaw
„ Grab, Gräber — grób	„ Rad, Räder — koło
„ Gras, Gräser — trawa	„ Rind, Rinder — bydłę
„ Haupt, Häupter — głowa	„ Schloß, Schlösser — zamek
„ Haus, Häuser — dom	„ Tal, Täler — dolina
„ Holz, Hölzer — drewno	„ Tuch, Tücher — sukno
„ Huhn, Hühner — kura	„ Volk, Völker — lud
„ Kalb, Kälber — cielę	„ Weib, Weiber — kobieta
„ Kind, Kinder — dziecko	„ Wort, Wörter — słowo

V. Am Anfang des Schuljahres.

Am Anfang — an dem Anfang — na początku	
der Anfang, es, ä-e — der Beginn, es, e — początek	17e, II
das Schuljahr, es, e — rok szkolny	17e, I, 19
die Ferien (liczba, n) — wakacje, ferje	
vorübersein, ich bin vorüber, ich war vorüber — mijać, przemijać	
der Monat, es, e — miesiąc	
angehören, ich gehöre an, ich gehörte an einer Sache 3-cim przyp. — należeć do czego	
die Vergangenheit, en — przeszłość	17b, 20

beginnen, ich beginne, ich begann, begonnen — anfangen, ich fange an, du fängst an, ich fieng an (13) zaczynać, rozpoczynać

mit ihm — z nim 9, 6

in der Schule (wo? worin?) — w szkole (gdzie? w czym?) 8

der Unterricht, es, e — nauka, kształcenie 17e I, 19

sich einschreiben, ich schreibe mich ein, ich schrieb mich ein, eingeschrieben — zapisać się

begegnen, ich begegne, ich begegnete, begegnet jemandem (3-ci przyp.) wir begegnen den Kameraden (3-ci przyp. 1 mn.) — spotykamy kolegów.

26 **Uwaga 26.** Zaimki względne są: der, die, das — który, a, e; welcher, welche, welches — który, a, e; wer, was — kto, co; Zaimki: welcher, -e, -es, i wer, was mogą być nadto użyte jako zaimki pytające, zaś zaimek: der, die, das jest powszechnie używanym jako rodzajnik. Zależnie od tego, w którym znaczeniu są te zaimki zastosowane, używa się innej odmiany.

I. Welcher, welche, welches i der, die, das **jako zaimki względne:**

1. welcher, der	welche, die	welches, das
2. dessen	deren	dessen
3. welchem, dem	welcher, der	welchem, dem
4. welchen, den	welche, die	welches, das

Mehrzahl — liczba mnoga:

1. welche, die
2. deren, derer
3. welchen, denen
4. welche, die

II. Welcher, welche, welches **jako zaimek pytający:**

Einzahl — liczba pojedyncza:

1. welcher	welche	welches
2. welches ^m (en)	welcher	welches (en)
3. welchem	welcher	welches
4. welchen	welche	welches

Mehrzahl — liczba mnoga:

1. welche
2. welcher
3. welchen
4. welche

Uwaga 27. Zaimki względne zaczynają zdania poboczne, nazwane także względniemi. Jest wiele rodzajów zdań pobocznych i wszystkie podlegają pod względem szyku słów jednemu prawidłu: podmiot stoi możliwie najbliżej początku zdania pobocznego, orzeczenie zawsze na końcu zdania. 27

W pierwszym roku nauki użyto przygodnie kilka zdań pobocznych, obecnie podręcznik będzie stale traktował o zdaniach pobocznych, których wprowadza wiele. W ustępie bieżącym są przytoczone **zdanla** poboczne **względne**.

der Vater, die Väter — ojciec; die Mutter, die Mütter — matka 17d
 die Tante, die Tanten — ciotka; der Onkel, die Onkel — stryj, wuj
 die Eltern (l. mn.) — rodzice; die Großeltern — dziadkowie
 eilen, ich eile, ich eilte, geeilt — śpieszyć
 hierauf — hernach — sodann — dann — potem, następnie
 sich entfernen, ich entferne mich, ich entfernte mich — oddalać się
 2. begleiten, ich begleite, ich begleitete, begleitet jemanden (4
 przyp.) towarzyszyć komuś (3-ci przyp.)
 welche mich (4 przyp.) begleitete — która mi (3 przyp.) towarzyszyła
 der Kaufmann, es, Kaufleute — kupiec

Uwaga 28. Rzeczowniki złożone z mann; jak der Kaufmann — kupiec, der Bergmann — górnik, der Landmann — wieśniak, der Ehemann — małżonek zmieniają w liczbie mnogiej końcówce -mann nie na -männer jak być normalnie w myśl uwagi 17f I powinno, lecz na: leute a to: Kaufleute, Bergleute, Landleute, Eheleute, co oznacza stan kupców, górników, wieśniaków itd. 28

kaufen — kupować; verkaufen — sprzedawać 2
 für mich — dla mnie; für wen? — dla kogo? wofür? — dla czego? 8
 der Anzug, es, ü-e — ubranie 17e II
 neu, neuer, am neusten — nowy; neun — dziewięć.

Uwaga 29. Czasowniki dzielimy na przechodnie i nieprzechodnie; przy nieprzechodnich czynność zdania pozostaje na podmiocie, zaś przy przechodnich rozciąga się z podmiotu jeszcze na inny przedmiot czyli przechodzi na przedmiot. Przedmiotem tym jest najczęściej 4-ty przypadek, rzadziej 3-ci lub 2-gi, zatem na pytanie: kogo? co? — wen? was?, komu? czemu? — wem? kogo? czego? — wessen? lub też w połączeniu z przyimkami. Zestaw z tego ustępu czasowniki nieprzechodnie! (sein, vorübersein, eilen, 29

kommen, gehen), i przechodnie: (gehören 3 przyp.; einschreiben, 4 prz.; begegnen 3 prz.; begleiten 4 przyp.; kaufen 4 przyp.; bedürfen 2 przyp.; besuchen 4 przyp.; erkennen 4 przyp.; itd.).

Nie zawsze przypadek przedmiotu zgadza się w obu językach (begleiten, begegnen)

neinen neuen Anzug jest zatem przypadek? od czego zależny?
das Hemd, es, en — koszula 17g II

- 30 Uwaga 30.** Tylko 6 rzeczowników nijakich przybiera w liczbie mnogiej końcówkę: -n, -en,
das Auge, Augen — oko	das Hemd, Hemden — koszula
„ Bett, Betten — łóżko	„ das Ohr, Ohren — oko
„ Ende, Enden — koniec	„ Leid, Leiden — cierpienie
das Hemdknopf, es, ö-e — guzik do koszuli	17a I, 19
das Taschentuch, es, ü-er — chusteczka do nosa	17f III, 20
die Socke, n — skarpetka	17b
bedürfen, ich bedarf, ich bedurfte, bedurft einer Sache (2 prz.)
— potrzebować czego	
deren (2 prz.) ich bedarf — których potrzebuję	26 I, 27
unterdessen — tymczasem	
der Buchhändler, s — księgarz	17a I, 19
erkennen (wen? was?), ich erkenne, ich erkannte, erkannt — poznać, poznawać	23
sofort = sogleich — natychmiast	
verkaufen (wen?, was?) — sprzedawać	2
dann — sodann — hierauf — hernach — potem	
die Papierhandlung, en — sklep z papierami	17b, 20
das Heft, es, e — zeszyt; Feder, n — pióro; der Bleistift, es, e — ołówek; das Papier, s, e — papier; die Tinte, n — atrament	
der Papierhändler, s — kupiec towarów papierowych	17a I
der Laden, s, Läden — sklep	17a I
die Zeit, en — czas	17b
schenken, (wen?, was?) — darować, podarować	2
mir — (wem?) Powtórz zaimki osobowe	9
das Notizbuch, es, ü-er — notes	17f II, 20
danken (wem?) — dziękować	2
nach Hause — do domu; zu Hause — w domu; das Haus	17f III, 25
- Fragen:**
regnerisch — deszczowny, dżdżysty

lasest — od lesen — czytać	3b
manchmal — zuweilen — oftmals — niekiedy, czasem	
der Ausflug, es, ü-e — wycieczka	17e II
an schönen Tagen (wann?) — w piękne dni (kiedy?)	
fühlen, ich fühle, ich fühlte, gefühlt — czuć; sich fühlen — czuć się	
füllen, ich fülle, ich füllte, gefüllt — napełniać	
wie fühlst du dich jetzt? — jak się obecnie czujesz?	
willst — od wollen, ich will, ich wollte, gewollt — chcieć	
wie willst du nun lernen? — jak się chcesz teraz uczyć? jak się będziesz teraz uczył?	14B

Uwaga 31. W pięciu pierwszych ustępach kilka- **31**
naście razy użyto przymiotnika jako przydawki z ro-
dzajnikiem określonym, nieokreślonym i bez rodzajnika.
Odmiana z rodzajnikiem określonym: **der, die, das** i z za-
imkami: **dieser, diese, dieses** — ten, ta, to, **jeder, jede,**
jedes — każdy, -a, -e, **jener, jene, jenes** — tamten, -a, -o,
solcher, solche, solches — taki, -a, -ie, jest w pierwszym
przypadku mocną a w dalszych słabą tj. mieszaną; Der schön-
e Tag — piękny dzień, die schöne Stadt — piękne miasto,
das schöne Tier — piękne zwierzę.

Einzahl — liczba pojedyncza:

1. der schön-e Tag	die schön-e Stadt	das schön-e Tier
2. des -en Tages	der -en Stadt	des -en Tieres
3. dem -en Tage	der -en Stadt	dem -en Tiere
4. den -en Tag	die -e Stadt	das -e Tier

Mehrzahl — liczba mnoga:

1. die schön-en Tage	die schön-en Städte	die schön-en Tiere
2. der -en Tage	der -en Städte	der -en Tiere
3. den -en Tagen	den -en Städten	den -en Tieren
4. die -en Tage	die -en Städte	die -en Tiere

Ponieważ czwarty przypadek liczby pojedynczej rodzaju
żeńskiego i nijakiego są jednakowe z pierwszym, to samo
odnosi się do końcówek przymiotnika.

Uwaga 32. Rodzajnika nieokreślonego używa Nie- **32**
mieć tylko w liczbie pojedynczej. Odmiana z rodzaj-
nikiem nieokreślonym: **ein, eine, ein** — pewien, jakiś i z za-
imkami dzierzawczymi: **mein, meine, mein** — mój, -e, -e,
dein, deine, dein — twój, -a, -e; **sein, seine, sein** — jego;

ihr, ihre, ihr — jej; **unser, unsere, unser** — nasz, -a, -e; **euer, euere, euer** — wasz, -a, -e; **ihr, ihre, ihr** — ich i z zamkiem nieokreślonym: **kein, keine, kein** — żaden, -a, -e jest w pierwszym przypadku mocną o innych mocnych końcówkach, zaś w dalszych przypadkach również słabą, jak z rodzajnikiem określonym:

1. ein schön er Tag eine schön-e Stadt ein schönes Tier
2. ein-es schöne n Tages einer schön-en Stadteines schön-en Tieres
2. einem schön-en Tage einer schön-en Stadt einem schön-en Tier
4. einen schön-en Tag eine schön-e Stadt ein schön-es Tier

Po zaimkach dzierżawczych i po zaimku nieokreślonym: kein, e, przymiotniki w liczbie mnogiej odmieniają stę tak, jak po rodzajniku określonym tj. słabo.

33 Uwaga 33. Przymiotnik użyty bez rodzajnika jako przydawka przyjmuje odmianę mocną tj. otrzymuje końcówki rodzajnika określonego.

Einzahl — liczba pojedyncza:

1. schön-er Tag	schön-e Stadt	schön-es Tier	
2. -en (es)	-er Stadt	-en (es) Tieres	
3. -em Tage	-er Stadt	-em Tiere	
4. -em Tag	-e Stadt	-es Tier	

Mehrzahl = liczba mnoga

1. schön-e Tag	schön-e Städte	schön-e Tiere	
2. -er Tage	-er Städte	-er Tiere	
3. -en Tagen	-en Städten	-en Tieren	
4. -e Tage	-e Städte	-e Tiere	

34 Uwaga 34. Oprócz normalnej konjugacji słabej (Uw. 2), mocnej (Uw. 3), grupy nieregularnej (Uw. 23) jest jeszcze grupa czasowników tak zwanych przeszło-teraźniejszych (— *vergangen-gegenwärtige Zeitwörter*), które w czasie teraźniejszym w liczbie pojed. konjugują się tak, jak czas przeszły niedokonany czasowników mocnych, zaś w czasie przeszłym niedokonanym (*Mitvergangenheit*) zmieniają swą samogłoskę rdzenną na inną, jak u mocnych a zarazem przyjmują cechę: -te, jak u słabych. Jest ich 7 a to: dürfen — śmieć, móc, können — móc, być w stanie, mögen — móc, müssen — musieć, sollen — być powinnym, wissen — wiedzieć, wollen — chcieć.

A) Gegenwart — czas teraźniejszy:

1. ich darf	kann,	mag	muß	soll	weiß
		will			
2. du darfst	kannst	magst	mußt	sollst	weißt
		willst			
3. er darf	kann	mag	muß	soll	weiß
		will			
1. wir dürfen	können	mögen	müssen	sollen	wissen
		wollen			
2. ihr dürft	könnt	mögt	müßt	sollt	wißt
		wollt			
3. sie dürfen	können	mögen	müßen	sollen	wissen
		wollen			

Befehlsform — tryb rozkazujący:

2. — — —	— — —	— — —	— — —	— — —	wisse
		wolle			
2. — — —	— — —	— — —	— — —	— — —	wisset
		wollet			

B) Mittvergangenheit — czas przeszły niedokonany:

1. ich durfte	konnte	mochte	mußte	sollte	wußte
		wollte			
2. du durftest	konntest	mochtest	mußtest	solltest	wußtest
		wolltest			
3. er durfte	konnte	mochte	mußte	sollte	wußte
		wollte			
1. wir durften	konnten	mochten	mußten	sollten	wußten
		wollten			
2. ihr durftet	konntet	mochtet	mußtet	solltet	wußtet
		wolltet			
3. sie durften	konnten	mochten	mußten	sollten	wußten
		wollten			

VI. Was die Spatzen sagen.

der Spatz, en, en — wróbel

17i III

Uwaga 35. Następujące rzeczowniki jako wyjątki (porów. Uw. 17i III), naprowadzone w książce, odmieniają się słabo: **35**

der Bursch — chłopak	der Mensch — człowiek	
„ Christ — chrześcijanin	„ Ochs — wół	
„ Fink — zięba	„ Soldat — żołnierz	
„ Held — bohater	„ Spatz — wróbel	
„ Herr — pan		
treu, treuer, am treuesten — wierny		4a
verläßt — od verlassen, ich verlasse, du verläßt, ich verließ, ver-		
lassen — opuszczać, opuścić		13
nie, niemals — nigdy		
W tem zdaniu użyto dwa razy: uns; które to są przypadki i od		
czego zależne?		
vor unseren Fenstern (wo?, wovor?) — przed naszymi oknami		
(gdzie? przed czym?)		
ja — przecie, przecież, ba; ja manchmal — ba! niekiedy. . ba!		
nawet...		
an kalten Tagen (wann?) — w zimnych dniach (kiedy?)		8
hungrig — głodny; diesen hungrigen Freund —		31, 46
sogar — nawet; in unserer Wohnung (wo? worin?)		31
die Wohnug, en — mieszkanie		17b, 20
wohnen — mieszkać; bewohnen — zamieszkiwać		2
die Nähe, n — поближе, bliskość		17b
da - tutaj, wtedy, oto		
naschen — zjadać coś ukradkiem, żerować		2
der Obsgarten, s, .gärten — sad, ogród owocowy		17a I, 19
der Landmann, es, leute — wieśniak, rolnik		28, 19
lästig — uciążliwy, ciężki, przykry		
lästig werden — być natrętnym, naprzykrzonym		1
suchen — szukać, poszukiwać		2
aussuchen, ich suche aus, itd. — wyszukiwać		
er sucht sich aus — wyszukiuje sobie		12
die besten — od gut		4b
das Korn, es, ö-er — ziarno		17f III, 25
2. gesprächig — rozmowny, gadatliwy		4a
munter — żwawy, dziarski, żywy		4a
muntere Spatzen — żwawe wróble		33
schreien, ich schreie, ich schrie, geschrieen — krzyczeć, wrzeszczeć		
laut — głośny; echt — prawdziwy, istny		
der Gassenbube — ulicznik		17i I
echte Gassenbuben! istni, prawdziwi ulicznicy!		33
neugierig — ciekawy; neu — nowy; gierig — chciwy		4a

zuschauen, ich schaue zu, itd. jemandem (3 prz.) przyglądać się	
komuś	2, 51, 42
das Mädchen, s — dziewczynka	17a 1, 15
verlor — od verlieren, ich verliere, ich verlor, verloren — tracić,	
gubić, zgubić	3
das Stück, es, e — kawałek	17e I
ein Stück von seinem Brot — kawałeczek chleba	21
das Butterbrot, es — kromka chleba z masłem, chleb z masłem	19
will — od wollen (34a); jeder von ihnen — każdy z nich	9, 8
alle drei — wszyscy trzej, wszystkie trzy	
um — o, około (8); herum — naokoło; um eine Sache herum	
— naokoło jakiejś rzeczy	
herumsitzen, ich sitze herum, ich saß herum — siedzieć naokoło	
ziehen, ich ziehe, ich zog, gezogen — ciągnąć, pociągać	3
zu sich — do siebie; zu mir — do siebie (do mnie) itd.	6
gib — od geben, ich gebe, du gibst, ich gab, gegeben — dać	
dawać	36

Uwaga 36. Przy omawianiu konjugacji mocnej **36** w uwadze 3-ciej podano wszystkie czasowniki mocne, które są samogłoską rdzenną: **e** zamieniają na: **ie**.

Obecnie pokazał się czasownik, który są samogłoską rdzenną: **e** zamienia w czasie teraźniejszym na: **i**.

Gegenwart — czas teraźniejszy:

Wirklichkeitsform — tryb orzekający:

1. ich gebe — daję	1. wir geben — dajemy
2. du gibst — dajesz	2. ihr gebet — dajecie
3. er gibt — daje	3. sie geben — dają

Befehlsform — tryb rozkazujący:

2. gib! — daj	2. gebet! — dajcie!
----------------------	----------------------------

Nennform — bezokolicznik Mittelwort — imiesłów:

geben — dać, dawać	gebend — dając
ohne zu geben — nie dając	der, die, das gebende — dający, a, e

Tej samej zasadzie koniugacyjnej podlegają następujące czasowniki:

A)			
bergen -- kryć	a o	schmelzen -- tonieć	o o
bersten -- pękać	ø, o	schwellen -- nabrzmiwać	o o
brechen -- łamać	a o	sprechen -- mówić	a o
dreschen -- młócić	o o	stechen -- kłuć	a o
erschrecken -- przestraszyć	a o	sterben -- umierać	a o
essen -- jeść	a e	treffen -- trafić	a o
fechten -- bić pałaszem	o o	treten -- stąpać	a e
flechten -- pleść	o o	verderben -- psuć	a o
fressen -- żreć	a e	vergessen -- zapomnieć	a e
geben -- dać	a e	werben -- starać się	a o
gelten -- znaczyć	a o	werfen rzucać	a e
helfen -- pomagać	a o		
messen -- mierzyć	a e		
nehmen -- brać	a o		
quellen -- tryskać	o o		
schelten -- łajać	a o		

B)

rufen, ich rufe, ich rief, gerufen -- wołać	3
der eine, der andere -- jeden, drugi	
der Dieb, es, e -- złodziej	17e I
der dritte -- trzeci	
auf einmal -- plötzlic -- naraz, nagle	
loslassen, ich lasse los, du läßt los, ich ließ los, losgelassen -- puścić wolno	13
hacken -- uderzać, bić	2
der Schnabel, s, Schnäbel -- dziób	17a I
sieht -- od sehen -- widzieć	3b
fliegen, ich fliege, ich flog, geflogen -- latać	3
tragen, ich trage, du trägst, ich trug, getragen -- nieść	13
forttragen, ich trage fort, du trägst fort, ich trug fort, fortgetra- gen -- odnieść, unieść	13
frißt -- od fressen, ich fresse, du frißt, ich fraß, gefressen -- żreć	36
auffressen, itd. -- pożreć	36

Fragen:

der Zugvogel, s, -vögel -- ptak przelotny	17a I, 19
tun, ich tue, ich tat, getan -- czynić	23, 40

Ćwiczenie :

- sich freuen, ich freue mich, ich freute mich — cieszyć się 10
 der Singvogel, s, -vögel — ptak śpiewający 17a I, 19
 lieb — kochany, miły
 jemanden (wen? was?) lieb haben — lubić kogoś, coś; Ich
 habe den Spatzen lieb — lubię wróbla
 bleiben, ich bleibe, ich blieb, geblieben — pozostać, zostać
 bei uns, bei mir — u nas, u mnie 6, 9

VII. Wie der Schüler in die Schule kommt.

- frühmorgens — wczesnym rankiem
 aufstehen, ich stehe auf, ich stand auf, aufgestanden — wstawać
 sich ankleiden, ich kleide mich an, ich kleidete mich an, ange-
 kleidet — ubierać się, wdziewać na siebie ubranie
 nehmen, ich nehme, ich nahm, genommen — brać 36
 der Abschied, es, e — pożegnanie, rozłączenie 17e II
 den Abschied von jemandem nehmen — von jemandem schei-
 den — sich von jemandem verabschieden — rozstać się
 z kimś, pożegnać się z kimś
 der Weg, es, e — droga 17e I
 sich auf den Weg machen, ich mache mich auf den Weg —
 wybrać się w drogę
 unterwegs — po drodze
 begegnen jemandem (3 prz.) — spotkać (kogo, 4 prz.)
 zuerst — najpierw; erst — dopiero; ernst — poważny
 tritt — od treten — 36; eintreten, ich trete ein, du trittst ein,
 ich tritt ein, eingetreten — wchodzić, wejść, wstępować 36
 das Vorhaus, es, -häuser — sień 17f III, 25
 sich befinden, ich befinde mich, ich befand mich — znajdować się
 der Stock, es, ö-e — das Stockwerk, es, e — piętro 17e I
 im ersten Stock (a nigdy auf erstem Stock) — na pierwszym
 piętrze
 die Treppe, n — schody 17b
 hinaufsteigen, ich steige hinauf, ich stieg hinauf, hinaufgestiegen
 — wchodzić, wstępować ku górze, iść po czymś ku górze
 er steigt (wen? was?) die Treppe (4 prz.) hinauf — idzie po
 schodach (ku górze).

37 **Uwaga 37.** Czasownik steigen — stąpać jest nieprzechodnim, natomiast w połączeniu: hinauf stał się przechodnim i wymaga przedmiotu: die Treppe w 4-tym przypadku. Jeżeli czasowniki **nieprzechodnie**: kommen — iść, steigen — stąpać, fahren — jechać, laufen — biec, gehen — iść, łączą się z przedrostkami: hinauf, herauf-, hinab-, herab-, hinunter, herunter-, wówczas **stają się przechodnimi** tj. wymagają przy sobie przedmiotu w 4-tym przypadku, który oznacza drogę, na której się coś dzieje.

Np. die Treppe hinaufsteigen, hinauflaufen — iść, biec po schodach przed siebie na górę; die Treppe hinabsteigen, hinunterlaufen — iść, biec po schodach na dół przed siebie; den Baum hinaufsteigen — spinać się na drzewo; das Pferd heraufsteigen, herabsteigen — wsiadać na konia, zsiadać z konia, itd.

in den ersten Stock (nigdy: auf den ersten Stock) — na pierwsze piętro

2. drücken — ścisnąć, gnieść; hier — tu, tutaj

auf die Türklinge drücken — naciskać klamkę

die Türklinge, n — klamka od drzwi 17b

aufmachen, ich mache auf, = aufschließen, ich schließ auf, ich schloß auf, aufgeschlossen — otworzyć kluczem 3

zumachen, ich mache zu, = zuschließen — zamykać 3

ablegen, ich lege ab, ich legte ab, abgelegt — odkładać 2

38 **Uwaga 38.** Po pięciu czasownikach a to: hängen — wieszać, legen — kłaść, stecken — wkładać, wetknać, setzen — kłaść i stellen — postawić, kładzie się zawsze przyimek z 4-ym przyp. i pyta się: wohin? a nie: wo? jakby to wynikało z konstrukcji języka polskiego.

die Schultasche, n — torba szkolna na książki 17b, 19

sich begeben, ich begeben mich, ich begab mich, itd. — udać, udawać się dokąd — wohin 10, 36

der Platz, es, ä-e — miejsce, plac 17e I

nimmt — od nehmen — brać 36

das Lesebuch, es, ü-er — podręcznik szkolny 17f III, 19

hervor — z za, z ze, z poza, z pod, z pomiędzy

39 **Uwaga 39.** Przysłówka: hervor używa się na wyrażenie czynności, w czasie której jakaś rzecz wydobywa się z miejsca, gdzie dotychczas była ukryta. Konstru-

kcja także różni się od polskiej; w języku niemieckim stoi na pytanie: gdzie? wo? z 3-cim przyp., zaś w polskim na pytanie skąd? co by wymagało 4-go przypadku.

Np. er nimmt sein Lesebuch **unter der** (3 prz.) Bank hervor — on bierze swą czytanekę z pod (z popod) ławki (na zewnątrz). Ich nehme mein Stock **hinter dem** (3 prz.) Schrank hervor — wyjmuję laskę z za (z poza) szafy. Die Katze schaut **hinter dem** (3 prz.) Ofen hervor — kot patrzy z za (z poza) pieca. Die Katze springt **unter dem** (3 prz.) Schrank hervor — kot wyskakuje z pod (z popod) szafy.

- Podobnie brzmi: Ich nehme mein Bild **über dem** (3 prz.) Bett herunter — zdejmuję obraz z nad (z ponad) łózka.
- aufschlagen, ich schlage auf itd. — otwierać książkę 13
- wiederholen, ich wiederhole — powtarzać 2
3. läuten, ich läute, itd. — dzwonić 2
- lauten, der Befehl lautet, lautete — brzmieć, opiewać, rozkaz brzmi, rozkaz opiewa
- es läutet — słycać dzwonek, dzwonek się odzywa, dzwonią
- aller, alle, alles — wszystek 31
- sagen — reden — sprechen (36) — mówić
- beten (2) — modlić się; bitten, ich b.ite, ich bat, gebeten (3) — prosić; bieten, ich biete, ich bot, geboten (3) — dać, ofiarować
- laut — głośny; leise — cichy, po cichu, szeptem; still — ruhig — cichy, spokojny
- setzt euch! — usiądźcie, siadajcie! sich setzen, ich setze mich, ich setzte mich **auf eine** (4 prz. a więc: wohin?) Sache — usiąść na czym, gdzieś 10, 38
- achtgeben, ich gebe acht, ich gab acht, achtgegeben — aufpassen, ich passe auf, aufgepaßt — achten (2) — uważać
- Fragen:** 1 tut od tun — czynić 23, 40

Uwaga 40.

40

Gegenwart — czas teraźniejszy: Mittvergangenheit — czas przeszły niedokonany

1. ich tue — czynię	ich tat — czyniłem
2. du tust — czynisz	du tatest — czyniłeś
3. er tut — czyni	er tat — czynił

1. wir tun	— czynimy	wir taten	— czyniliśmy
2. ihr tut	— czynicie	ihr tatet	— czyniliście
3. sie tun	— czynią	sie taten	— czynili

Befehlsform — tryb rozkazujący:

2. tu!	— czyń!
2. tut!	— czyńcie!

Mittelwort — imiesłów:

tuend	— czyniąc	ge-tan	— uczyniony
der, die, das tuende	— czyniący, a, -e		

2. Worauf? Patrz Uw. 8.

hierauf, hernach, dann, sodann — potem, następnie

VIII°. Wie der Schüler aus der Schule nach Hause geht.

Um zwölf oder um ein Uhr — o 12-ej albo o 1-szej godzinie

41 Uwaga 41.

Um zwölf Uhren — o dwanaście zegarów

Um die zwölfte Uhr — o dwunasty zegarek

Um zwölf Stunden — o dwanaście godzin

Um die zwölfte Stunde — o dwunastej (z rzędu) godzinie

Es ist ein Uhr — jest pierwsza (na zegarze) godzina

„ „ eine Uhr — jest jeden zegarek

„ „ die erste Uhr — jest pierwszy zegarek

„ „ die erste Stunde — jest pierwsza (z rzędu) godzina

„ „ eine Stunde — jest jedna (w czasie) godzina

„ „ zwei Uhr — jest druga godzina (na zegarze)

„ sind zwei Uhren — są dwa zegary

„ ist die zweite Uhr — jest to drugi zegarek

„ sind zwei Stunden (geflossen) — (upłynęły) dwie godziny

„ ist die zweite Stunde — jest druga (z rzędu) godzina

Wie viel Uhr ist es? — która jest godzina (na zegarze?)

Wie viel Uhren ist es? — ile jest zegarów?

Welche Uhr ist es? — który to jest zegarek?

Welche Uhren sind es? — które to są zegary?

- Welche Stunde ist es? — która to (z rzędu) godzina?
 Wie viel Stunden sind es? — ile to godzin (do tego czasu)?
 Die Stunde, n — godzina (jako przeciąg czasu)
 der Unterricht, es — nauka
 das Ende, es, n — koniec 17g II, 30
 zu Ende sein — zu Ende gehen — enden — kończyć się; zu
 Ende führen — doprowadzić do końca, ukończyć coś
 zusammenpacken, ich packe zusammen, itd — spakować, złożyć 2
 hinein — (hin, in) — oznacza ruch, dążenie, czynność do wnętrza jakiegoś ograniczonego miejsca, gdzie niema osoby, wykonującej ten ruch, czynność. Np. Hinein geht es besser als hinaus — łatwiej wejść niż wyjść. Natomiast: hinaus, jak z tego przykładu wynika, oznacza czynność całkiem odwrotną.
 hineinlegen, ich lege hinein, itd. — wkładać coś do środka 38
 umhängen, ich hänge um, itd. — zarzucić na siebie, przewiesić 38
 mancher, manche, manches — niejedyn, niektóry 31
 tragen (13) — bringen (23) — holen — nieść, nosić 2
 verrichten — robić, sprawić 2
 das Gebet, es, e — modlitwa (17e II); ein Gebet verrichten — Schularbeiten verrichten — odmawiać modlitwę, wykonać prace szkolne, ein kurzes Gebet (32) — który to przypadek, od czego zależny, jak brzmią wszystkie inne przypadki?
 hinausgehen, ich gehe hinaus, ich ging hinaus, hinausgegangen — wyjść, wychodzić (z miejsca zamkniętego)
 2. gewöhnlich — zwykle; paarweise — parami, po dwoje, strafweise — za karę
 die Schar, en, — gromada (17b); in größeren Scharen — scharweise — w większych gromadach, większemi gromadkami, gromadnie
 plaudern — rozmawiać; sagen — mówić — reden — sprechen herum — wokoło, wkoło; hier herum — tędy naokoło, dort herum — tamtędy naokoło
 herumlaufen, ich laufe herum, du läufst herum, ich lief herum — biegać naokoło
 schreien, ich schreie, ich schrie, geschrien — krzyczeć 3
 neugierig — ciekawy; neu — nowy; gierig — chciwy
 die Zeit, en — czas (17b); von Zeit zu Zeit — od czasu do czasu, czasami
 die neugierigen bleiben stehen — ciekawi zatrzymują się, przystawają (a nie: zostają stać) 50IVc

bleiben, ich bleibe, ich blieb, geblieben — zostać, pozostać 3
 stehen, ich stehe, ich stand, gestanden — stać 3
 das Schaufenster, s — okno wystawowe 17a, 19
 schauen (2) — patrzeć; blicken (2) — spoglądać; sehen (3) —
 widzieć, patrzeć
 anschauen eine (4 prz.) Sache — anblicken eine (4 prz.) Sache
 — przypatrywać się jakiejś rzeczy, gapić się na coś. (Po-
 równaj Uw. 51).

42

Uwaga 42. Samo: schauen — patrzeć jest czasow-
 nikiem nieprzechodnim, w połączeniu zaś z przedrost-
 kiem: **an** — anschauen — patrzeć na coś, staje się cza-
 sownikiem **przechodnim i wymaga biernika** (4 go prz.).
 To samo odnosi się do wszystkich innych czasowników
 nieprzechodnich z przedrostkami: **-an, -be, -er, -ver.** Np.
 antworten — odpowiadać (nieprz.), **beantworten** etwas (4
 prz.) — odpowiadać na coś: Beantworte diese Frage! —
 Odpowiedz na to pytanie! (Porównaj Uw 37)

sie schauen **sich** die Schaufenster an — oglądają **sobie** okna
 wystawowe. Kierując się wzorem w Uw. 12, odmieniaj zda-
 nie: Oglądam sobie okno wystawowe — ich schaue **mir**
 das Schaufenster an.

der Einkauf, es, ä-u-e — zakupno, sprawunek 17e I, 19
 Einkäufe machen — załatwiać sprawunki, robić zakupy

Kierując się wzorem w Uw. 12, odmieniaj zdanie: Za-
 łatwiam sprawunki dla **swolch** rodziców — **Ich** mache die
 Einkäufe für **meine** Eltern

verbeikommen, ich komme vorbei, ich kam vorbei, vorbeige-
 kommen — vorüberkommen, ich komme vorüber, itd. —
 przechodzić obok, mijać

abnehmen — zdjąć, odjąć, odebrać 36
 die Mütze abnehmen — zdjąć czapkę; Mütze ab! Mütze he-
 runter! — zdejmij, zdejmijcie czapki!

grüßen (2) — pozdrawiać, pozdrowić; der Gruß, es, ü-e — po-
 zdrowienie 17e I

aufsetzen, ich setze auf, itd. — nałożyć, wkładać 38
 den Hut, die Mütze aufsetzen — wsadzić kapelusz na głowę
 wieder, wiederum — znowu; wider — przeciw, przeciwko 7
 weit, weiter, am weitesten — daleki

hungrig — głodny; durstig — spragniony 46
 müde, matt, erschöpft — zmęczony, znużony

Hungrig und müde (wie?) kehrten sie nach Hause zurück —

głodni i znużeni (jak? jacy?) wracają do domu, głodno i zno-
no wracają do domu.

IX. Die Obsternte.

- die Obsternte, n — zbiór owoców 17b, 19
 das Obst, es — owoc; die Ernte — żniwo
 sich freuen auf eine (4 prz.) Sache — cieszyć się czemś (co do-
 piero nastąpi); sich freuen einer (2 prz.) Sache — cieszyć
 się czems (co już jest lub było) 10
 dasein, ich bin da, ich war da — być tu, być na miejscu; aus-
 sein — vorübersein — skończyć się
 Die Obsternte ist schon da — zbiór owoców już nastął; die
 Obsternte ist schon aus, — już po zbiorach owoców, die
 Obsternte ist schon vorüber — zbiory już minęły, skończy-
 ły się
 reif — dojrzały; reifen — dojrzewać
 der Garten, s Gärten — ogród; der Gärtner — ogrodnik 17a I
 der Apfel, s, Äpfel — jabłko (17a I); rot — czerwony
 die Birne, n — gruszka (17b); gelb — żółty
 die Pflaume, n — śliwka; blau — niebieski
 rote Äpfel, gelbe Birnen, blaue Pflaumen — które to przypadki?
 od czego zależne? odmieniaj te słowa według wzorów 31,
 32, 33!
 die Gartenarbeit, n, — praca w ogrodzie; die Schularbeit — praca
 szkolna (17b, 19). Utwórz nowe rzeczowniki złożone, w któ-
 rych die Arbeit jest kierującym!
 alle Kinder müssen helfen — wszystkie dzieci muszą po-
 magać 34, 36, 50IVa
 die Magd, ä-e — dziewczka (17c, 18); bringt od bringen 23
 der Korb, es, ö-e — koszyk (17e I); kleinere und größere Kör-
 be — które to przypadki, od czego zależne, czem są wy-
 rażone przydawki? 4 A. B; 33
 der Keller, s — piwnica 17a I
 die Leiter, n — drabina (17b); der Leiter, s — kierownik 17a I
 der Schulleiter — kierownik szkoły; der Stationsleiter —
 naczelnik stacji
 der Baum, es, äu-e — drzewo (rosnące, żywe); dlaczego an **den**
 Baum? (38)

- hinaufsteigen, ich steige hinauf, ich stieg hinauf, hinaufgestiegen
 — wstępować, wychodzić na coś z dołu do góry 37
- pflücken — zrywać; vorsichtig — ostrożny
- einer nach dem anderem — jeden po drugim; einen Apfel nach
 dem anderen pflücken — zrywać jedno jabłko za drugim,
 jabłko po jabłku
- in einen kleinen Korb — uzasadnij Uw. 38, 32
- hierauf — hernach — dann — sodann — potem, następnie
- übergeben, ich übergebe, du übergibst, ich übergab — wręczyć,
 oddać 36
- welchen er der Tochter übergibt — zdanie względne; w tym
 ustępie są cztery zdania względne, wyszukaj je, wykaż szyk
 słów 26
- welchen die Magd in den Keller trägt — jakie to zdanie? 26, 13
- einige — kilka; einige Monate — przez kilka miesięcy; kilka
 miesięcy
- liegen, ich liege, ich lag, gelegen — leżeć 3
2. ähnlich — podobny; die Weise, n — sposób (17b); auf ähn-
 liche Weise — w podobny sposób; auf diese Weise —
 w ten sposób
- anders — inaczej
- schütteln — trząść, potrząsać; den Baum schütteln — potrząsać
 drzewem
- schütten — sypać, wsypać
- die Menge, n — mnóstwo, tłum; die Schar, n — gromada 17b
- süß — słodki; reifer, süßer Pflaumen — który to przypadek?
- herab — oznacza ruch czynności z góry na dół w naszą stronę
- herabfallen, ich falle herab, ich fiel herab, herabgefallen — spa-
 dać (naturalnie na dół na ziemię); herabschütteln — strzą-
 sać, herabschütten — zesypywać
- sammeln -- zbierać, gromadzić
- eilen — spieszyć; eilig — śpiesznie; die Eile — pośpiech
- mit welchen sie eilen — co to za zdanie? 25, 26
- die Küche — kuchnia (17b); kochen — gotować; der Koch —
 kucharz
- der Kern, es, e — jądro, pestka 17e I
- das Korn, es, ö·er — ziarno 17f III, 25
- werfen, ich werfe, du wirfst, ich warf, geworfen — rzucać 36
- kernlos — bez pestki, bez jądra; geldlos — bez pieniędzy

der Kessel, s — kocioł; der Kochkessel — kocioł do gotowania
 17a 1
 in diesem (wo?) — w nim (gdzie? w kotle).

Uwaga 43. Zaimka osobowego na trzecią osobę 43 (on, ona, ono) używa Polak w odniesieniu do wszystkich bez wyjątku rzeczowników żywotnych, nieżywotnych, osobowych, rzeczowych itd. Niemiec natomiast zaimki osobowe stosuje jedynie do osób (er, sie, es), zaś do rzeczy posługuje się zaimkami wskazującymi: **dieser, diese, dieses** lub **derselbe, dieselbe, dasselbe**, a najczęściej **przystówkami zaimkowemi** (5, 6, 7, 8). Np. Mein Bruder hat einen Kochkessel; in diesem (demselben, darin,) kocht die Köchin reife Pflaumen — mój brat ma kocioł do gotowania; w nim (rzecz) gotuje kucharka dojrzałe śliwki. Gdyby się powiedziało w tem zestawieniu słów: in ihm kocht die Köchin reife Pflaumen znaczyłoby — w nim tj. w bracie moim (osoba) kucharka gotuje dojrzałe śliwki.

Mein Bruder hat einen Kollegen; in ihm (a nigdy: in diesem a tem mniej: darin) sehen wir seinen Freund — mój brat ma kolegę (osoba) w nim (a nie: w tem) widzimy jego przyjaciela. Die Mutter kaufte eine Puppe; mit dieser (derselben, damit a nigdy: mit ihr) ging die Tochter in den Garten — matka kupiła lalkę (rzecz); z nią poszła córka do ogrodu. Natomiast: mit ihr ging die Tochter in den Garten — znaczyłoby: z nią tj. z matką (a nie z lalką) poszła córka do ogrodu. (Kiedy Niemiec tych zaimków używa w odniesieniu do osób, będą później przykłady) entstehen, ich entstehe, ich entstand, entstanden — powstać, powstają, powstały (coś z czegoś)

das Pflaumenmus, es, e powidło ze śliwek 17e I, 19
 das Apfelmus — powidło z jabłek; das Birnenmus — powidło z gruszek

Die Köchinnen kochen die Pflaumen; aus diesen (daraus a nigdy aus ihnen) entsteht Pflaumenmus — kucharki gotują śliwki; z nich (z rzeczy) powstaje powidło. Natomiast: aus ihnen entsteht Pflaumenmus znaczyłoby: z nich tj. z kucharek (z osób) powstaje powidło. Die Kinder sammeln die Pflaumen und mit diesen (mit denselben, damit nigdy: mit ihnen), gehen in den Keller — dzieci zbierają śliwki i z niemi idą do piwnicy.

Fragen: 2 Auf welche Weise? w jaki sposób?

* der Verwandte, n, n — krewny; der Bekannte, n, n —
znajomy 17i I, 46IV

Was für Obstbäume wachsen darin (in diesen, in denselben a nigdy: in ihnen?) jakie w nich rosną drzewa owocowe? 43, 44

44 Uwaga 44. Einzahl — liczba pojedyncza:

A)

1. Was für ein	Baum	Was für eine	Bank
2. Was für eines	Baumes	Was für einer	Bank
3. Was für einem	Baume	Was für einer	Bank
4. Was für einen	Baum	Was für eine	Bank

B)

C)

Was für ein	Obst
Was für eines	Obstes
Was für einem	Obste
Was für ein	Obst

Mehrzahl — liczba moga:

1. **was für** Bäume, Bänke, Öbste
2. **Was für** Bäume, Bänke, Öbste
3. **Was für** Bäumen, Bänken, Öbsten
4. **Was für** Bäume, Bänke, Öbste

gern, lieber, am liebsten — chętnie, raczej, najchętniej 4B

45 Uwaga 45. Za pomocą przysłowka: gern, lieber, am liebsten Niemiec wyraża polskie: lubieć woleć Np.:

Ich esse gern Birnen — lubię (jeść) gruszki

Ich esse lieber Birnen — wolę (jeść) gruszki

Ich esse am liebsten Birnen — najbardziej lubię gruszki

Ich esse gern Äpfel, lieber Birnen und am liebsten Pflaumen — lubię jabłka, wolę gruszki a najbardziej lubię śliwki. Ich spaziere gern, fahre lieber, aber reite am liebsten — lubię się przechadzać, wolę jechać a najbardziej lubię jeździć na koniu.

Was willst du Pflaumen oder Birnen? — co chcesz, (wo-lisz) śliwki czy gruszki?

Ich esse lieber Birnen — wolę raczej gruszki.

Wann gehst du in den Garten gern? kiedy lubisz chodzić do ogrodu?

hilfst — od helpen — pomagać

36, 50IVb

RÄTSEL.

das Rätsel, s — zagadka (17a I); das Feld, es, er — pole 17f III, 25 die Scheune, n — stodoła (17b); der Flegel, s — cep 17a I der Stein, es, e — kamień (17e I); die Glut — żar, gorąco dem Hungrigen pochodzi od der Hungrige, n, n — głodny 17i I

A)

Uwaga 46. Niemiec bardzo dużo rzeczowników **46** urabia wprost z przymiotników, takim jest: der Hungrige. Zależnie od tego jak są użyte, z rodzajnikami czy bez rodzajnika, odmieniają się tak, jakby były przydawkami przy rzeczownikach (Uw. 31, 32, 33), ale pisze się je, jak zresztą każdy inny rzeczownik, wielką literą. Np.:

- I. jung — młody; **der junge** Knabe — młody chłopiec; **der Junge** — malec; **die Junge** — mała dziewczynka; **das Junge** — (wogóle) młoda istota a więc: pisklą, kocię, cielątko itd. Odmiana według Uw. 31.
 - II. **ein junger** Knabe — ein Junger, eine Junge, ein Junges Uw. 32.
 - III. **junger** Knabe — Junger, Junge, Junges Uw. 33.
 - I. geistlich — duchowny; der geistliche Mann — duchowny mężczyzna, ksiądz; der Geistliche — ksiądz; die Geistliche — zakonnica; das Geistliche (wogóle) sprawa, rzecz duchowna. Uw. 31
 - II. ein geistlicher Mann — ein Geistlicher, eine Geistliche, ein Geistliches. Uw. 32
 - III. geistlicher Mann; Geistlicher, Geistliche, Geistliches. Uw. 33.
 - IV. Na tej podstawie są urobione: z przymiotników i z imiesłów der Verwandte — krewniak, der Bekannte — znajomy, der Nächste — bliźni (nah — bliski)
- schmecken — smakować, lubieć

B)

Również wiele rzeczowników jest utworzonych z czasownika;

Są one zawsze rodzaju nijakiego. Np.
 leben żyć, das Leben — życie; rauchen — palić tytoń, das
 Rauchen — palenie tytonu; addieren — dodawać, das Ad-
 dieren — dodawanie.

X. Die Pflaumen.

besuchen — odwiedzać; der Besuch, es, e — odwiedziny 17e II
 gestern — wczoraj, heute — dzisiaj, morgern — jutro, übermor-
 gen — pojutrze

mit mir und mit meinen Geschwistern — które to przy-
 padki, od czego zależne?

schön — piękny; schon — już 6, 32

in seinem schönen Garten (wo?) — w jego pięknym ogro-
 dzie 8, 32

traten — od treten; eintreten — wchodzić, wejść 36

singend — od singen, ich singe, ich sang, gesungen — śpie-
 wać, śpiewam, śpiewałem, śpiewany, a, e; singend — spie-
 wając; wyszukaj w Uwagach imiesłow!

hatte — od haben — mieć (1); powtórz czasy od haben!

gelb — żółty; das Gold — złoto; Eier — od das Ei; es, Eier
 — jaje 17f III, 25

wie Gold, **so** groß **wie**.

47 **Uwaga 47.** Przy porównywaniu dwóch przedmiotów
 o równych właściwościach używa się spójnika: **wie, so—**
wie, ebenso—wie. Np.

A) 1) die Birne ist gelb **wie** Gold. 2) die Birne ist **so**
 gelb **wie** Gold. 3) die Birne ist **ebenso** gelb **wie** Gold
 — gruszka jest żółta jak złoto, tak żółta jak złoto.

B) Przy porównywaniu dwóch przedmiotów o nierównych
 właściwościach używa się spójnika: **als, denn.** Die Birne
 ist größer **als** das Ei — gruszka jest większa od jaja, niż
 jaje. Wyspiański jest größer **als** Dichter **denn** Maler —
 Wyspiański jest większym jako poeta niż jako malarz.

C) Przy porównywaniu przedmiotu o najwyższym sto-
 pniu właściwości wyraża się ją: 1) przez drugi przyp. liczby
 mnogiej, Mickiewicz ist der größte **aller** polnischen Dich-
 ter, 2) przez 3-ci przyp. z przyimkiem: vor und unter: Mi-
 ckiewicz ist der gröte **von den** polnischen Dichtern, **un-**

ter den polnischen Dichtern — Mickiewicz jest największym z polskich poetów, największym z pomiędzy polskich poetów

welche gelb wie u. s. w. waren — od jakiej części mowy to zdanie się zaczyna, jakim jest i jak się nazywa? 26, 27
sprach — od sprechen — mówić 36

mehr — od viel — 4b; kann — od können — móc — 34A;
Teilt — teilet! — podzielcie!; darf — od dürfen — wolno, móc — 34A;

teilt sie unter euch — podzielcie je pomiędzy siebie (pomiędzy was).

Uwaga 48. Polskie: między, pomiędzy Niemiec **48**

wyraża przez: **zwischen**, jeśli mowa tylko o dwóch osobach czy rzeczach, lub przez: **unter**, gdy mowa o wielu osobach czy rzeczach. Teilt sie zwischen euch — podzielcie je między sobą (siebie). Tu dzieli się tylko dwie osoby. Teilt sie unter euch — podzielcie je między siebie; tu dzieli się więcej aniżeli dwie osoby.

die Rechnung, en — rachunek (17b, 20); der Bruch, es, ü-e — ułamek, częśćka (17e I); brechen — łamać 36
vorkommen, es kam vor, vorgekommen — znachodzić się; zdarzać się

2. die Schwester, n — siostra (17b); nahm — od nehmen / 36
zusammen — razem, do kupy; machen zusammen drei — czynią, tworzą razem trójkę; ohne — bez (7)

3. die Teilung, en — podział (17b, 20); zufrieden **mit** einer Sache — zadowolony z czego (mit a nie: aus)

loben — chwalić; das Lob, es — pochwała; schenken — darować, podarować

ihr — który to przypadek i od czego zależny (9)

der Blumenstrauß, es, ä-u-e — bukiet z kwiatów 17e I, 19

die Wange, n — lico, policzek; küssen — całować, ucałować

Sie auf die Wangen küssend — całując ją w policzki; co to za fo ma: küssend?

eine liebende Tochter (32) — kochająca córka; jaki to jest imiesłów, czym jest w zdaniu: liebende?

der Witz, es, e — dowcip; der Spaß, es, ä-e — żart, figiel (17e I)

kindlich — dziecięcy; das Herz, ens, en — serce 17h

Nieregularna odmiana:

1. das Herz	die Herzen
2. des Herzens	der Herzen
3. dem Herzen	den Herzen
4. das Herz	die Herzen

die Ehre — cześć, zaszczyt; jemandem Ehre machen — przynosić komuś zaszczyt (robić komuś zaszczyt) — jemanden beehren

die Teilung macht ihrem Witze viel, ihrem kindlichen Herzen noch mehr Ehre — ten podział przynosi wielki zaszczyt jej żartowi a jeszcze większy jej dziecięcemu sercu.

49) Uwaga 49. Imiesłów czasu terażniejszego urabia się przez dodanie do bezokolicznika końcówki: **d**; występuje w dwojakiej formie A) przysłówkowo **singend** — **śpiewając** i przymiotnikowo (przydawkowo)

der singend-e Star — śpiewający szpak	} Uw. 31, 32, 33
die singend-e Lerche — śpiewający skowronek	
das singend-e Mädchen — śpiewające dziewczę	

XI°. der Fuchs und die Trauben.

der Fuchs, es, ü e — lis (7e I); die Traube, n — jagoda, winogrono 17b

war — od sein — być; ein schöner Herbstag — piękny dzień jesienny 32

reife Äpfel — Uw. 33; Hoch über die Mauer — wysoko ponad mur 8, 35

die Mauer, n — mur (17b); hingen od hangen — wisieć 13
herabhängen. ich hange herab, du hängst herab, ich hing herab, herabgehangen — zwiśać z góry na dół (13); czy ma tu zastowanie Uw. 37?

ging — od gehen; vorbeigehen an einer Sache, ich gehe vorbei, ich ging vorbei, vorbeigegangen — przechodzić obok czego, koło czego

schlau, listig — chytry, przebiegły, podstępny; ein schlauer Fuchs — 32; lustig — wesoly

dachte — od denken — myśleć; Powtórz Uw. 23.

Ei — oj! ojej! joj! ach!

- die Weintraube, n — winna jagoda, winogrono 17b
 müssen — musieć; Powtórz Uw. 34; schmackhaft — smaczny
 sich schmecken lassen, ich lasse mich schmecken, ich ließ
 mich schmecken — smakować, zajądać smacznie, z apetytem
 süß — słodki; lief — od laufen — biec, biegnąć; Powtórz uw. 13
 herbei — przysłówek, który oznacza ruch, kierunek, dążenie,
 zbliżanie się do przedmiotu, będącego w mowie 65
 herbeilaufen — przybiegać, przybiec; 13; schnell — szybki
 ihm zu hoch — dla niego za wysoko; hin und her — tu i tam
 anschauen, ich schaue an itd. eine Sache (4 przyp.) pa-
 trzeć na co; dlaczego ten nieprzechodni czasownik stał się
 przechodnim? Uw. 42
 immer gieriger — coraz łakomiej, pożądliwiej
 vergebens — na próżno, nadaremnie
 einzig — jedyny; kein einziger, keine einzige, kein einziges —
 ani jeden, -a, -o; ein einziger, eine einzige, ein einziges —
 jeden jedyny, jedna jedyna, jedno jedyne
 herunter — herab — ruch, kierunek z miejsca wyżej położonego
 ku osobie (rzeczy) niżej położonej; von oben herunter z góry
 na dół (do nas). Nimm das Bild **über dem** (3 przyp.)
 Tisch herunter — zdejm obraz z nad (z ponad) stołu! Po-
 równaj Uw. 39.
 herunterfallen — spadać 13, 39
 fing... an — od anfangen, ich fange an, ich fing an, angefangen
 beginnen, ich beginne, ich begann, begonnen — zaczynać, za-
 czynam, zacząłem, zaczęły, rozpoczynam itd.
 blasen, ich blase, du bläsest (bläst), ich blies, geblasen — dąć,
 nadymać, dmę, dąłem, nadęty 13
 der Wind, es, e — wiatr, wicher 17e I

Uwaga 50. I. Da fing der Wind **zu blasen** an — **50**
 w tem zaczął dąć wiatr. Wiatr, der Wind — jest pod-
 miotem zdania, zaczął, fing an **orzeczeniem** (czasownikiem)
wyrażonem przez czasownik, dąć, (zu) blasen — cza-
 sownikiem w bezokoliczniku, zależnym także od czasow-
 nika (orzeczenia). Otóż zasadą języka niemieckiego jest, że
 bezokolicznik w zdaniu zależny od **orzeczenia cza-
 sownikowego** (drugiego czasownika) lub od **przymiot-
 nika** (orzeczenia przymiotnikowego) musi stać z uzupeł-
 nieniem: **zu**. Np. Ich beginne **zu** schreiben — zaczy-
 nam pisać; ich beginne die Aufgabe **zu** schreiben — za-

czynam pisać zadanie; ich habe die Aufgabe **zu** schreiben — mam pisać zadanie; der Fuchs beschloß die Weintrauben **zu** schmecken — lis postanowił spróbować winogron. Der Fuchs versuchte die Weintrauben **zu** erreichen — lis usiłował (próbował), dostać, dosięgnąć winogrona.

II. Przy bezokolicznikach rozdzielnie złożonych uzupełnienie: **zu** dostaje się między przedrostek (przysłówek) a rdzenny czasownik. Der Fuchs versuchte die Weintrauben herab **zu**-schütteln — lis usiłował strząsnąć winogrona. Der Vater befahl den Fuchs aus dem Garten hinaus **zu**-jagen — ojciec kazał lisa wypędzić z ogrodu.

III. Zależność od przymiotnika: Es ist sehr leicht den Fuchs aus dem Garten hinaus **zu**-treiben — jest bardzo łatwo lisa wypędzić z ogrodu. Dem Fuchs war es unmöglich sich in den Garten hinein **zu** schleichen — niemożliwością było dla lisa wcisnąć (wślizgnąć) się do ogrodu. W pierwszym zdaniu bezokolicznik jest zależnym od przymiotnika: leicht zaś w drugim od: unmöglich.

IV. Po następujących czasownikach, które wyłamują się od tej zasady, **nie kładzie się uzupełnienia**: zu, skutkiem czego rola ich w języku niemieckim wyjątkowo jest taką samą, jaką w języku polskim jest wszystkich czasowników bez wyjątku:

a) dürfen — móc, śmieć; können — móc, mögen — móc, müssen — musieć; sollen — być powinnym, wollen — chcieć (Uw. 34),

b) heißen — nazywać, kazać, helfen — pomagać, lassen — pozwolić, kazać, lehren — uczyć, lernen — uczyć się,

c) bleiben — zostawać, gehen, kommen — iść we wyrażeniach; ich bleibe sitzen — usiadam, ich bleibe stehen — przystaję, zatrzymuję się (a nigdy: zostaję stać), ich gehe spazieren — idę na przechadzkę, ich gehe schlaffen (a nie: zu schlaffen) — idę spać, ich reite spazieren — jadę na przejażdżkę,

d) po hören — słyszeć, sehen — widzieć, przy których niemiecki bezokolicznik Polak wyraża przez imiesłów lub przez całe zdanie. Np. Ich höre ihn singen — słyszę go śpiewającego lub słyszę, jak on śpiewa; ich höre den Bauer dreschen — słyszę wieśniaka młócaącego lub słyszę, jak wieśniak młóci; ich sehe den Spatzen naschen — widzę jedzącego wróbla, lub widzę, jak wróbel zajada, je; ich

sah den Hund laufen — widziałem biegnącego psa lub widziałem, jak pies biegał itd.

W tym ustępie są dwa czasowniki, po których nie kładzie się bezokolicznika z: **zu**; wyszukaj je! (müssen, mögen) herabschütteln — strząsnąć, strzepać; herabschütten — zesypać stand — od stehen — stać; noch jeszcze; kurze Zeit — Uw. 33 endlich — schließlich — wkońcu, ostatecznie, wreszcie rief — od rufen, ich rufe, ich rief, gerufen — wołać, wołam, wołałem, zawołany ausrufen, ich rufe aus, ich rief aus, ausgerufen — zawołać, wykrzyknąć mag — od mögen — móc, chcieć; Ich mag die Trauben nicht — nie chcę winogron 34A sauer — kwaśny; süß — słodki; bitter — gorzki

Fragen: Wann ging der Fuchs spazieren? — kiedy lis poszedł na przechadzkę (50 IVc). Was wollte er haben? co chciał mieć (50 IVa); wirklich — tatsächlich — rzeczywiście, istotnie.

XII. Die Familie.

die Familie, n — rodzina, familja 17b, 20
 das Elternhaus, es, äu ser — dom rodzinny, 17f III, 25, die Eltern — rodzice
 besonders — szczególnie; der Herbstabend — wieczór jesienny
 an langen Herbstabenden — w długie dni jesienne 33
 sich versammeln — zgromadzać się, schodź się 2, 10
 die Tagesarbeit, en — praca całodzienna 17b, 19
 in unserem großen Speisezimmer — w naszym dużym pokoju jadalnym 32
 das Speisezimmer, s — pokój jadalny 17a I, 19
 über welchem die Lampe herabhängt — co to za zdanie? 27
 an dem Tische — przy stole; an den Tisch — do stołu; nach dem Tisch, nach dem Mittagessen — po obiedzie; zu Tisch! — do stołu! proszę do stołu, proszę na obiad
 sitzen, ich sitze, ich saß, gesessen — siedzieć
 unsere liebe Großmutter — nasza kochana babcia 32
 welche uns schöne Märchen erzählt — co to za zdanie? 27, 33

zuhören, ich höre zu, itd. — jemandem — przysłuchiwać się komuś
 sehr gerne — bardzo chętnie, z przyjemnością 45

51 Uwaga 51. Jeśli przyimki, rządzące 3-cim przypadkiem, występują przy czasownikach jako ich przedrostki, wówczas czasowniki te rządzą także 3-cim przypadkiem, który nie zawsze jest zgodny z językiem polskim. Do przedrostków tych należą: **bei-, ent-, entgegen-, vor-, zuvor, voran, bevor, zu-, zuwider-, nach.**

Np. Ich höre **ihr zu** — przysłuchuję się jej. Ein Glück steht **mir bevor** — szczęście czeka mnie. Aller Augen wenden sich **der Tür zu** — wszystkich oczy zwracają się ku drzwiom, do drzwi

tun dasselbe — czynią to samo 23, 39, 52

52 Uwaga 52. Złożony zaimek wskazujący: derselbe, dieselbe, dasselbe — ten sam, ta sama, to samo odmienia się równocześnie w dwóch kierunkach: mocno w rodzajniku i słabo jako przymiotnik z rodzajnikiem:

Einzahl — liczba pojedyncza:

1. derselb e	dieselb e	daselb e
2. desselb-en	derselb-en	desselb-en
3. demselb-en	derselb en	demselb-en
4. denselb-en	dieselb-e	daselb-e

Mehrzahl — liczba mnoga:

dieselb en
derselb-en
denselb en
dieselb-en

mein jüngster Bruder — 32; welcher oft spielt — wyszukaj w tym ustępie wszystkie zdania względne, oznacz w nich podmiot i orzeczenie i podaj zasadę budowy zdań pobocznych! 27

das Steckenpferd, es, e — konik drewniany 17e I, 19

unterbricht — od unterbrechen, ich unterbreche, du unterbrichst, ich unterbrach, unterbrochen — przerywam, przerwałem, przerwany 36

die Erzählung, en — opowiadanie, 17b, 20: erzählen — opowiadać

- verschieden — różny, rozmaity; meine ältere Schwester 32
 tadeln — schimpfen — ganić, łajać; deshalb — 5c
 die Ecke, n, — kąt, róg, 17b; das Eckhaus, es, ä-u-er — dom
 narożny 17f III, 25, 19
 liest — od lesen — czytać (3a, b)
 die Zeitung, en — dziennik, gazeta; die Zeit — czas 17b, 20
 rauchen — palić tytoń; das Rauchen (46B) — palenie tytoniu;
 der Raucher — palacz
 die Zigarre, n — cygaro; die Zigarette, n, — papieros; die
 Pfeife — fajka
 der Schreibtisch, es, e — biurko 17e I, 19
 nähren — żyć; sich nähren — zbliżyć się; nähren — żywić
 das Hemd, es, en — koszula; das Auge, s, n — okno 17g II, 30
 2. klopfen — pukać, zapukać
 zuwenden, ich wende zu, ich wandte zu, zugewandt einer Sache
 — zwrócić się do czego, ku czemu 23, 51
 der Onkel, s — stryj; **der lang erwartete** Onkel — długo
 oczekiwany stryj 31
 der erwartete — erwarten, ich erwarte, ich erwartete, erwartet —
 oczekiwać, oczekuję, oczekiwałem, oczekiwany. Oprócz
 uwag, zamieszczonych w podręczniku powtórz Uwagi 2, 3
 geliebte — od lieben — kochać; Co to za formy czasownika:
 der **erwartende** Onkel, **ein erwartender** Onkel — wyczeku-
 jący stryj; der **erwartete** Onkel, ein **erwarteter** Onkel,
 erwarteter Onkel 31, 32, 33
 grüßen — pozdrawiać; der Gruß, es, ü-e — pozdrowienie 17e I
 freundlich — przyjazny, przyjacielski, uprzejmy; der Freund —
 przyjaciel
 die Nichte — siostrzenica, kuzynka; der Neffe, n, n — siostrze-
 niec, kuzyn 17i I
 begrüßen — pozdrawiać; auf diese Weise — ten sposób,
 der Verwandte, n, n — krewny 17i I, 46IV
 verweilen — przebywać; die Weile chwila
 einige Stunden lang — przez kilka godzin; einige Wochen lang
 — przez kilka tygodni; einige Jahre lang — przez kilka lat
 sich unterhalten, ich unterhalte mich — zabawiać się 10, 13
 angenehm — przyjemny; unangenehm — nieprzyjemny
 das Lotto, s — loteria, das Schach, s — szachy; das Domino, s
 — domino

53 Uwaga 53. Czasownik spielen — grać, bawić się należy do czasowników, które zawsze łączą się z 4-tym przypadkiem, chociaż Polak przy nich posługuje się innymi przypadkami

Lotto spielen — grać w loteryję; Schach spielen — grać w szachy; Domino spielen — grać w domino; Karten spielen — grać w karty; Klavier spielen — grać na fortepianie; Violin spielen — grać na skrzypcach

Räuber spielen — bawić się w zbójów; Versteck spielen — bawić się w chowankę

brauchen (4) — potrzebować (2); erinnern jemanden (4) an etwas — przypominać komuś (3) coś; fürchten (4) — bać się (2) genießen (4) — używać (2); leiten (4) — kierować (6); lernen (4) — uczyć się czegoś (2)

schwingen (4) — wywijać (6); segnen (4) — błogosławić (3)

sprechen (4) — mówić (6); stören (4) — przeszkadzać (3)

suchen (4) — szukać (2); verachten (4) — pogardzać (6)

wünschen (4) — życzyć (2); begleiten (4) — towarzyszyć (3)

lassen (4) — kazać komuś

baut **sich** Häuser von Karten — buduje **sobie** domki z kart 12

Odmieniaj: buduję sobie domki z kart — ich baue **mir** itd. die Karte, — karta; das Blatt, es, ä-er — karta (w książce)

vorsetzen, ich setze vor, u. s. w. — podawać przed kogo, komuś, przedkładać 38, 51

bereitet — od bereiten, ich bereite, ich bereitete, bereitete — przygotować, przysposabiać

einige gut bereitete Speisen — kilka dobrze przyrządzonych potraw.

54 Uwaga 54.

und zwar — a mianowicie: Przy wymienianiu więcej jak jednego przedmiotu używa Niemiec: und zwar; natomiast przy przytaczaniu jednego przedmiotu mówi: nämlich, a nigdy: und zwar

gebraten — od braten, ich brate, du brätst, ich briet, gebraten — pieć, piekę, pieczesz, piekłem, upieczony (mięso) 13

gekochtes Gemüse — ugotowana jarzyna; gekochtes — od kochen — gotować 33

kochendes Gemüse — gotująca się jarzyna 33

sich schmecken lassen — zajądać smacznie; ich lasse mich schmecken — zajądam smacznie, z apetytem 10

Połączenie z: lassen: ich lasse den Drachen steigen —

puszczam latawca; ich lasse den Bleistift fallen — upuszczam ołówek; ich lasse den Schleier sinken — spuszczam zasłonę; ich lasse mich hören — daję się słyszeć; ich lasse mich scheiden — rozwodzić się; ich lasse trauen — żenię się; ich lasse den Bart stehen — zapuszczam brodę; ich lasse mich etwas gefallen — znoszę coś, nie sprzeciwiam się czemuś; itd.

nach dem Abendessen — po kolacji; das Abendessen — kolacja; das Mittagessen — das Mittagsbrot — obiad; die Vesper — das Vesperbrot — die Jause podwieczorek, juzyna

der Abschied, es, e — pożegnanie (17e II); von jemandem Abschied nehmen — pożegnać się z kimś: Die Verwandten nehmen Abschied von uns — krewni żegnają się z nami; sich verabschieden von jemandem — die Verwandten verabschiedeten sich von uns; verabschieden jemanden — pożegnać kogoś — die Verwandten verabschiedeten uns — krewni nas pożegnali.

Fragen: 2 plötzlich — nagle, naraz

XIII. Das Theater.

das Theater, s — teatr

Uwaga 55. A) język polski i niemiecki mają po **55** 3 czasy przeszłe

1) **czas przeszły niedokonany** — Mitvergangenheit (poznany w I szym roku nauki)

2) **przeszły dokonany** — die Vergangenheit

3) **zaprzeszły** — die Vorvergangenheit

W ustępie: das Theater przychodzi czas przeszły dokonany — die Vergangenheit; ten czas jak i czas zaprzeszły — Vorvergangenheit buduje Niemiec **nie wprost z tematu** czasownika zapomocą wstawek i końcówek lecz **przy pomocy** dwóch **innych czasowników**, nazwanych z tego powodu pomocniczymi albo przy pomocy a) **sein** przy czasownikach **nieprzechodnich** a zatem oznaczających ruch, kierunek lub przejście z jednego stanu w drugi np. z życia w śmierć (w martwość), z czynności w spokój (sen, odpoczynek) albo przy pomocy, b) **haben** przy czasownikach **przechodnich i zwrotnych**. Z tego też powodu czasy te nazywają się złożonymi. Polak, który się dopiero uczy ję-

zyka niemieckiego, zanim użyje jednego z tych dwóch czasowników pomocniczych, musi ustalić w myśli, od jakiego czasownika ma względnie chce urobić czas przeszły dokonany — Vergangenheit czy od nieprzechodniego z czasem terażniejszym od: sein czy od przechodniego z czasem terażniejszym od haben.

Vergangenheit, jak zresztą każdy inny czas, musi mieć możliwość wyrażenia osoby, liczby i trybu. Rolę tę spełnia czas terażniejszy od czasowników pomocniczych: sein (ich bin, du bist itd.) i haben (ich habe, du hast, itd.). Vergangenheit składa się a) z **odmiennego** (przez osoby, liczby i tryby) **czasu terażniejszego od sein i haben** i b) z **nieodmiennego** (przysłówkowego) **imięstowu czasu przeszłego dokonanego** (das Mittelwort der Vergangenheit) danego czasownika.

B) Niemiec od każdego czasownika urabia imięstów czasu przeszłego dokonanego, Polak natomiast od wielu czasowników nie ma poprawnego imięstowu (najwyżej może go opisać). I tak:

gewesen (od sein — być) — były, a, e	(czasown. nieprz.)
gekommen (od kommen — przybyć) — [przybyły, a, e	” ”
geworden (od werden — stać się) — [powstały, a, e	” ”
gestorben (od sterben — umierać) — [umarły, a, e	” ”
gesessen (od sitzen — siedzieć) — ten, [co siedział	” ”
gehabt (od haben, wen? was? — mieć kogo? co?) — miały	(czasow. przechod.)
gelobt (od loben wen? was? — chwalić kogo? co?) pochwalony, a, e,	” ”
gegeben (od geben wen? was? — dać kogo? co?) — dany, a, e,	” ”
gesehen (od sehen wen? was? — widzieć kogo? co?) — widziany, a, e	” ”
begegnet (od begegnen wem? — spotykać kogo? co?) — spotkany, a, e,	” ”

Vergangenheit od **nieprzechodnich**:

- ich bin gewesen (— jestem były, a, e, bo) — byłem, byłąm
 ich bin gekommen (— jestem przybyły, a, e, bo) — przybyłem,
 przyszedłem
 ich bin geworden (— jestem powstały, a, e, bo) — stałem się
 ich bin gestorben (— jestem umarły, a, e, bo) — umarłem,
 ich bin gesessen (— jestem tym, który siedział, bo) — siedziałem.

Vergangenheit od **przechodnich**:

- ich habe gehabt (— mam miałe, bo) — miałem, miałam
 ich habe gelobt (— mam pochwalone, bo) — pochwaliłem, -łam
 ich habe gegeben (— mam dane, bo) — dałem, dałam
 ich habe gesehen (— mam widziane, bo) — widziałem, widziałam
 ich habe begegnet (— mam spotkane, bo) — spotkałem, spotkałam

C) Odmiana: **nieprzechodnich**:

1. ich bin	}	gewesen	— byłem itd.
		gekommen	— przybyłem itd.
2. du bist	}	geworden	— stałem się itd.
		gestorben	— umarłem itd.
er	}	gesessen	— siedziałem itd.
3. sie ist		gefahren	— przyjechałem itd.
es	}	gelegen	leżałem itd.
		gegangen	— przyszedłem itd.
1. wir sind	}	hinaufgestiegen	— wspiąłem się itd.
		eingeschlafen	— zasnąłem itd.
2. ihr seid	}	entwichen	— zemknąłem itd.
		zurückgekehrt	— powróciłem itd.
3. sie sind	}	herbeigeflogen	— przyleciałem itd.

D) Odmiana **przechodnich**:

1. ich habe	}	gehabt	— miałem, miałeś itd.
		gelobt	— pochwaliłem, -łeś itd.
2. du hast	}	gegeben	— dałem, dałeś itd.
		gesehen	— widziałem, -łeś itd.
er	}	begegnet	— spotkałem, -łeś itd.
3. sie hat		geführt	— zaprowadziłem itd.
es	}	gegessen	— zjadłem, zjadłeś itd.
		vorgestellt	— przedstawiłem, -łeś itd.
1. wir haben	}	herabgeschüttelt	— strząsnąłem itd.
		ausgerufen	— wykrzyknąłem itd.
2. ihr habet	}	mich, dich, sich	} gefreut — ucieszyłem się
		uns, euch, sich	
3. sie haben	}	gedacht	— pomyślałem, -łeś itd.

- Bist du im Theater gewesen? — czy byłeś w teatrze?
 schon — już; oft, öfter, am öftesten — często; schon öfters — częściej
- will — od wollen — chcieć, 34. Ich will dir alles erzählen — ich werde dir alles erzählen — opowiem ci wszystko (czas przyszły) 14B
- vorgestern — przedwczoraj; gestern — wczoraj, heute — dziś ist gekommen und hat gesagt — przyszedł i powiedział; haben gelobt — (nauczyciele) pochwalili; Da habt ihr euch gefreut — no, toście się dopiero ucieszyli! Hast du dem Bruder alles erklärt? — czyś to bratu objaśnił, wytłumaczył?
- der Fleiß, es — pilność; fleißig — pilny; dafür — für diesen — za to, za nią 7, 43
- dafür gehen wir heute ins Theater — dafür werden wir heute ins Theater gehen 14A
- wahr — prawdziwy; nicht war? — czyż nieprawda?
- kannst — od können — móc, 34, du kannst **dir** vorstellen — możesz **sobie** przedstawić, 12, 50IVa;
- schrie — od schreien, ich schreie, ich schrie, ich habe geschrien — krzyczeć
- hüpfen — skakać, podskakiwać; lachen — śmiać się
- mein jüngster Bruder — 32; welcher... gehen sollte — który miał pójść 12, 50IVa, 27
- zum erstenmale — po raz pierwszy
- benahm sich — od sich benehmen, ich benehme mich, ich benahm mich, ich habe mich benommen — zachować się, postępować, znaleźć się
- artig — grzeczny; küssen — całować; küßte **dem** (3 przyp.) Vater die (4) Hände — całował ojca (4) po rękach, ojca w rękę
- nach einer Stunde — po godzinie; prächtig — wspaniały
- das Gebäude, s — budynek, gmach, 17a III, Das Stadttheater — teatr miejski
2. erklären — objaśnić, wytłumaczyć; kurz — krótko
- der Beginn, es, e — początek, rozpoczęcie; die Vorstellung — przedstawienie
- lösen, ich löse, ich löste, ich habe gelöst — rozwiązać; lesen, ich lese, du liest, ich las, ich habe gelesen — czytać, 3
- die Einlaßkarte, n — bilet wstępu! einlassen — wpuszczać, 13
- die Einlaßkarte lösen — kupić bilet wstępu
- die Eintrittskarte, n — bilet wstępu; eintreten — wstąpić, wejść, 13

- die Theaterkasse, n — kasa teatralna; an der Theaterkasse — przy kasie teatralnej; die Loge (lože) — loża (wyraz franc.)
 ging — od gehen — iść; aufgehen, ich gehe auf, ich ging auf, ich bin aufgegangen — iść w górę, wznosić się
 der Vorhang, es, ä-e — zasłona, kurtyna, 17a II, der Schleier — zasłona
 der Vorhang geht auf — der Vorgang geht in die Höhe — zasłona, kurtyna się podnosi
 der Schauspieler, s — aktor; schauen — patrzeć; spielen — grać
 begann — od beginnen, ich beginne, ich begann, ich habe begonnen — zaczynać
 gesehen — od sehen — widzieć (3); die Entfernung — oddalenie 17b, 19
 die Bühne — scena; das Opernglas es, ä-er — lornetka teatralna 17f III, 25
 genau — dokładny; sehr genau — bardzo dokładnie, bardzo dobrze, doskonale
 das Stück, es, e — sztuka, (17e I); gefallen — podobać się 13
 natürlich — naturalny; die Natur — natura; die Naturgeschichte — historia naturalna
 klatschen — klaskać; in die Hände klatschen — klaskać w dłonie
 danken — dziękować; denken — myśleć 23
 Mein Bruder war ganz außer sich — mój brat nie posiadał się (z radości), stracił nad sobą panowanie; był całkiem nieprzytomny
 außer sich (vor Freude) sein — nie posiadać się z radości; stracić (z radości) panowanie nad sobą, szaleć (z radości); außer sich (vor Zorn) sein — tracić nad sobą panowanie (ze złości), szaleć; außer sich (vor Schrecken) sein — odchodzić (ze strachu) od zmysłów. Odmieniaj w czasach!
 die Nacht, ä-e — noc; einschlafen, ich schlafe ein, ich schlief ein, ich bin eingeschlafen — zasnąć, zasypiać 13
 Dłaczego przed tym bezokolicznikiem brak: zu (können) 50IVa
 einige Tage — przez kilka dni; erzählen — opowiadać
 wirklich — iataśächlich — in der Tat — rzeczywiście, istotnie, naprawdę
 herrlich — wspaniały; ein herrlicher Abend — 32; die Herrlichkeit — die Pracht — wspaniałość
Fragen: 1) der Ausdruck, es, ü-e — wyraz, sposób 17eII
 den Ausdruck seiner Freude geben — dać wyraz swej radości
 2. zuerst — zuvörderst — najpierw.

XIV. Nach dem Theater.

nach dem Theater — po teatrze; gewöhnlich — zwykle
zweimal im Monate — dwa razy w miesiącu

dauern, es dauert, es dauerte, es hat gedauert — trwać; die
Dauer — trwanie

3 bis 4 Stunden — drei bis vier Stunden — trzy do czterech
godzin 41

bis — do, aż do (7); deshalb — dlatego (5)

führen — prowadzić, zaprowadzić; das Restaurant, s, s — re-
stauracja (wyraz franc.)

der Kellner, s — kelner; (17a1); zwischen — między — 48

sich entwickeln — rozwijać się, powstawać

das Gespräch entwickelt sich — rozmowa rozwija się, toczy się,
powstaje

2. Kellner, was gibt's heute zu essen? — kelnerze, co tam jest
dzisiaj do jedzenia? (50); es gibt — jest, bywa; es gibt
nicht — niema, nie jest; was gibt es — was gibt's? — co
jest? was gibt's Neues — cóż tam nowego?

die Speisekarte, n — spis potraw, karta ze spisem potraw; spei-
sen — karmić, zasilać, nasycać; zu Mittag speisen — jeść
obiad

bestellen — zamawiać; die Herrschaft, en — państwo (panowie
i panie)

bringen, 23 — holen — nieść, przynieść

der Rostbraten, s — rozbratel; die Kartoffel, n — ziemniak 17b

Bringen Sie mir... niech mi Pan przyniesie, (proszę mi przynieść).

56 **Uwaga 56.** W zdaniu: bringen Sie mir Speisen — niech
mi Pan przyniesie potrawy, jest wyraźny tryb rozkazujący
na osobę trzecią ale wyrażony nie wprost, bo język
polski i niemiecki nie posiada trybu rozkazującego na oso-
bę pierwszą i trzecią, lecz tryb rozkazujący opisany w obu
językach, innym sposobem. Niemiec na wyrażenie rozkazu
i życzenia na 1-szą i 3-cią osobę używa szyku zdania py-
tającego w trybie przypuszczającym lub też określa je za
pomocą słów posiłkowych: lassen, wollen, sollen, mögen
Na przykładzie uwydatni się to najlepiej:

1 { sie bringen mir die Speisen — oni przynoszą mi potrawy.
{ Sie bringen mir die Speisen — Pan, Pani przynosi mi po-
[trawy.

- 2 { Bringen sie mir die Speisen? — czy oni przynoszą mi potrawy?
 { Bringen Sie mir die Speisen? — czy Pan, Pani przynosi mi
 [potrawy?
 3 { Bringen sie mir die Speisen! — niech mi oni przyniosą potrawy!
 { Bringen Sie mir die Speisen! — niech mi Pan, Pani przyniesie
 potrawy!

Pierwsze dwa zdania są twierdzące, drugie dwa są pytające a trzecie dwa zdania są rozkazujące; pytające od rozkazujących różnią się jedynie znakiem pisarskim (**?, !**) a szyk słów w obu zdaniach jest odwrócony tj. najpierw stoi orzeczenie a potem podmiot; nadto w zdaniach pytających jest tryb orzekający (Wirklichkeitsform) a w zdaniach rozkazujących tryb przypuszczający (Möglichkeitsform), które w tym wypadku niczem się od siebie nie różnią. Widoczna różnica występuje jedynie w 2 giej i 3 ciej osobie liczby pojedynczej, (a tu jest 3 cia liczby mnogiej).

Opisany tryb rozkazujący na wszystkie osoby wygląda:

Einzahl — liczba pojedyncza:

1. Bringe ich mir die Speisen! — Laß mich mir die Speisen bringen! — niech sobie przyniosę potrawy!
2. Bringe dir die Speisen! — przenieś sobie potrawy!
3. { Bringe er sich die Speisen! — Laß ihn sich die Speisen bringen! — niech (on) sobie przyniesie potrawy!
 { Bringe sie sich die Speisen! — Laß sie sich die Speisen bringen! — niech (ona) sobie przyniesie potrawy!
 { Bringe es sich die Speisen! — Laß es sich die Speisen bringen! — niech (ono) sobie przyniesie potrawy!

Mehrzahl — liczba mnoga:

1. Bringen wir uns die Speisen! — Laß uns die Speisen uns bringen! — przenieśmy sobie potrawy
2. Bringet (Bringt) euch die Speisen! — przenieście sobie potrawy!
3. Bringen sie sich die Speisen! — Laß sie sich die Speisen bringen! — niech (oni) sobie przyniosą potrawy!
- Bringen Sie sich die Speisen! — Laß Sie sich die Speisen bringen! — niech sobie Pan, Pani przyniesie potrawy!

Zauważ, w której osobie i liczbie jest różnica między trybem orzekającym a przypuszczającym przy bringen! Laß mich mir die Speisen bringen! znaczy dosłownie: rozkaż mi przynieść sobie (mi) potrawy!

57 Uwaga 57. A) Polskie „Pan i Pani” Panowie, Panie skierowane wprost do dotyczącej osoby wyraża Niemiec przez **zaimek osobowy na 3-cią osobę liczby mnogiej „Sie”**, który tak samo jak w języku polskim pisze się wielką literą a orzeczenie kładzie także w 3-ciej osobie liczby mnogiej, chociaż dotyczy ono tylko jednej osoby.

B) Polski przymiotnik „Pański, Pańska, Pańskie”, skierowane wprost do danej osoby wyraża Niemiec przez **zaimek dzierżawczy: na 3-cią osobę liczby mnogiej: Ihr, Ihre, Ihr**, które pisze również jak w polskim języku wielką literą. Dlaczego?

die Frau, en — pani; das Schnitzel, s — sznycel, pieczeń siekana
Wien — Wiedeń; Wiener Schnitzel — wiedeński sznycel, zrobiony po wiedeńsku

58 Uwaga 58. Przymiotniki urobione od imion własnych miast, wsi, urabia się przez dodanie do imienia własnego końcówki **-er** i pisze się je wielką literą. Są one **niedodmienne**.

(das) Wiener Schitzel, des Wiener Schnitzels — Wiener Schnitzels, (dem) Wiener Schnitzel, das Wiener Schnitzel, (die) Wiener Schnitzel. Warschauer Brot — warszawski chleb; Przemysläuer Wurst, Przemysläuer Würste — przemyska kielbasa, przemyskie kielbasy; mit 5 kilogram guter Przemysläuer Butter — z 5 ciu kilogramami dobrego przemyskiego masła; nach der neusten Pariser Mode — według najnowszej paryskiej mody

die Gurke, n — ogórek; geröstet — od rösten, ich röstete, ich habe geröstet — przypiekać, przysmarzać, rumienić; rosten — rdzewieć

die Eierspeise, n — jajecznica; das Butterbrot — chleb z masłem
Wie soll der Rostbraten sein? durchgebraten oder halbgebraten?
jakim ma być rozbratel? dobrze wysmarzonym czy do połowy usmarzonym?

durchbraten, ich brate durch, du brätst durch, ich briet durch, ich habe durchgebraten — dobrze wypiec, usmarzyć 13

halbgebraten — do połowy upieczony, nadpieczony

es ist mir gleich — jest mi to obojętnem, wszystko mi jedno

das Vergnügen, s — przyjemność; mit Vergnügen — z przyjemnością

sich entfernen, ich entfernte mich — oddalać się

bald — wkrótce; bald darauf — wkrótce potem, po chwili
 mit bestellten Speisen — ze zamówionemi potrawami 33
 Was wünschen Sie noch — czego sobie jeszcze Pan życzy 57A
 das Bier, s — piwo; der Wein, s — wino
 der Rotwein, s — wino czerwone; ein Glas Rotwein a nie ein
 Glas Rotweins 22

Uwaga 59. Omawiając w Uw. 22 miary i wagi **59**
 i przedmioty mierzone rodzaju męskiego, nijakiego,
 które stoją zawsze w 1-szym przypadku liczby pojedynczej
 czyli nieodmiennie nie uwzględniono jednak miar i wag ro-
 dzaju żeńskiego, które w przeciwieństwie do męskich i ni-
 jakich przyjmują końcówki w liczbie mnogiej.

Nijakie i męskie miary; das Glas, **das** Joch, **das**
 Paar, **das** Stück
 Zwei Glas guter Wein (a nie zwei Gläser guten Weins)
 drei Glas gute Milch a nie: drei Gläser guter Milch
 zwei Paar gelbe Handschuhe — a nie zwei Paare gelber
 Handschuhen.

zehn Joch gute Erde a nie: zehn Joche guter Erde
 zehn Joch guter Wald a nie: zehn Joche guten Waldes
 von zehn ganzen Joch guter Wald a nie von zehn ganzen
 Jochen guten Waldes

Żeńskie miary i wagi; die Kanne — konew, **die** Elle —
 łokieć

zwei Kannen süße Milch
 zwei Kannen weißer Wein
 zehn Ellen rotes Tuch — 10 łokci czerwonego sukna
 mit zehn vollen Kannen weiße Milch — z 10-ma konwiami
 białego mleka

der Tee, s — herbata; der Kaffee, s — kawa
 die Weile, n — chwila; nach einer Weile — po chwili
 will — od wollen 34, ich will zahlen — ich werde zahlen 14B
 zahlen — płacić; zählen — liczyć; die Zahl — liczba
 kosten — kosztować; das Geld, es, er — pieniądz 17f III, 25
 bares Geld — gotówka; kleines Geld — drobne pieniądze
 der Empfang, es — przyjęcie; Geld in Empfang nehmen — ode-
 brać pieniądze

Fragen: 2. das Getränk, es, e — napój; trinken — pić
 3. einzeln — pojedynczy; einzig — jeden, jedyny; ein einziger
 — jeden jedyny; kein einziger — ani jeden.

XV. Die Kartoffelernte.

die Kartoffelernte, n — zbiór ziemniaków, kopanie ziemniaków
 das Bild, es, es — obraz; das Feld, es, er — pole 17f III, 25
 ein schöner Herbsttag — 32; ziemlich — genug — dość, dosyc
 ziemlich hoch — hoch genug — dość wysoko

der Himmel, s — niebo; die Luft, ü-e — powietrze 17c, 18
 schweben — unosić się, bujać; dünn — cienki; dick — gruby
 der Faden, s, Fäden — nić, nitka; dünne Fäden — 33;

das Spinnewebe, s — pajęczyna; die Spinne — pająk
 sogenannt — tak zwany; nennen, nannte, genannt — zwać 23
 der Altweibers mmer, s — babie lato; alt — stary; das Weib,
 es, er kobieta

die Ferne, n — dal; in der Ferne — w oddali, w dali
 recht — prawy; rechts — na prawo; link — lewy; links — na
 lewo

der Bach, es, ä-e — potok, strumyk; an dem Bache — nad
 strumykiem

der Wald, es, ä-er — las, 17f I, 24; einen großen Wald — 32
 das Haus, es, ä-er — dom, 17f III, 25; einige Häuser — kilka
 domów, 33

das Dorf, es, ö-er — wieś, 17f III, 25; dessen Einwohner... ar-
 beiten 26, 27

2. der Vordergrund, s — przód; im Vordergrunde — na prze-
 dzie, na czele

der Hintergrund, es — tył, głębia; im Hintergrunde — w głębi
 welche... ausgraben — które wykopują, 26, 27, 13

ausgraben, ich grabe aus, du gräbst aus, ich grub aus, ich habe
 ausgegraben — aushacken — wykopywać, wygrzebywać

jede von ihnen — każda z nich; die Hacke, n — motyka 17b
 damit — mit dieser, mit derselben (Hacke) — nią tj. motyką 43

der Bauer, s, n — wieśniak 17g I, 60

60 Uwaga 60. Zaledwie kilka rzeczowników męskich
 (17g I) przybiera w liczbie mnogiej końcówkę: **n, en** Np.

der Bauer, die Bauern — wieśniak

der Nachbar, die Nachbarn — sąsiad

der Sporn, die Sporen — kolec, ostroga

der See, die Seen — jezioro

der Stachel, die Stacheln — kolec, cierni

der Strahl, die Strahlen — promień
der Vetter, die Vettern — kuzyn

- hineinschütten, ich schütte hinein — wsypywać 65
 der Knecht, es, e — parobek; der Sack, es, ä-e — worek 17e I
 der Erdapfel, s, Erdäpfel — ziemniak
 welcher... hineinschüttet — co to za zdanie? 26, 27
 der Rand, es, ä-er — brzeg, krawędź 17f I, 24
 der Wagen, s — wóz; spannen — napinać, nagiąć
 die Pferde an den Wagen spannen — zaprzęgać konie do wozu
 an den — an welchen — 26, 27
 fressen, ich fresse, du frißt, ich fraß, ich habe gefressen — żreć 36
 das Heu, s — siano; das Stroh, s — słoma; das Häcksel, s —
 sieczka
 voll — voll angefüllt — pełny; bald — wkrótce
 bald wird der Knecht... kommen — czas przeszły pełny 16
 laden — ładować, 13; einladen — zapraszać
 fahren, ich fahre, du fährst, ich fuhr, ich bin gefahren — jechać,
 wieść 13
 3. flackern — płonąć, migać się, drżeć; lustig — wesoły; listig
 — podstępny
 das Feuer, s — ogień; am Feuer — przy ognisku, przy ogniu
 die Flamme, n — płomień 17b
 mächtig — potężny; die Macht, ä e — potęga 17c
 die Rauchwolke, n — chmura dymu; der Rauch, es — dym
 sich erheben, ich erhebe mich, ich erhob mich, ich habe mich
 erhoben — wznosić się, unosić się
 darüber — über das Feuer — nad niem, 43
 braten, ich brate, du brätst, ich briet, ich habe gebraten — piec 13
 herumspringen, ich springe herum, ich sprang herum, ich bin
 herumgesprungen — skakać naokoło 65
 sich freuen auf eine Sache — cieszyć się czemś, co nastąpi
 sich freuen einer (2 prz.) Sache — cieszyć się tem, co już jest
 frei — wolny, swobodny; in freier Luft — na wolnem powietrzu
 noch besser als — jeszcze lepiej niż, jeszcze bardziej niż 47, 4b
 welche in freier Luft — 26, 27, 33
 wahr — prawdziwy; nicht wahr? — czy prawda? nieprawdaż?
 das Vergnügen, s — przyjemność; munter — żwawy, dziarski
 die gebratenen Kartoffeln — 31, in freier Luft — 32, ein wahres
 Vergnügen — 32, für muntere Knaben — 33, 7.

Fragen:

61 **Uwaga 61.** W pytaniach pomocniczych dwóch czasowników przechodnich użyto **nieosobowo** przy pomocy słówka: **man**. W przeciwieństwie do języka polskiego język niemiecki **nie zna podmiotu ukrytego**, co w polskim jest tak powszechnem. Podmiot w niemieckim musi być wyraźnie zamarkowanym czy to przez **es** czy to przez **man**. W zdaniu: Was sieht man in der Ferne? — Co widzi się w oddali? mówiący nie zaznacza wcale, kogo właściwie ma na myśli, wyraża to **nieosobowo**. Natomiast Niemiec miejsce podmiotu w zdaniu markuje nieosobowem: **man** i w ten sposób nie dopuszcza do luki w zdaniu: Was sieht **man** in der Ferne? Po czym się to poznaje? — Worann erkennt **man** es? Wyszukaj te zdania!

1. die Jahreszeit, n — pora roku; der Dorfbewohner, s — mieszkaniec wsi, wieśniak; der Stadtbewohner, s — mieszkaniec miasta

* Warum? — dlaczego — 8

Auf dem Lande — na wsi; auf das Land — aufs Land — na wieś
 von Zeit zu Zeit — od czasu do czasu manchmal — zuweilen
 der Krautkopf, es, ö-e — główka kapusty; das Kraut, es, ä u er
 — ziele 17f III

die Rübe, n — burak.

XVI°. Die Jagd.

* die Jagd, en — polowanie; der Jäger, s — myśliwy — der Jägermann

der Jagdanzug, es, ü-e — strój myśliwski

der Jagdhut, es, ü-e — kapelusz myśliwski

der Leib, es, er — ciało, 17f I, 24; der Gürtel, s — pas, przepaska

die Schulter, n — ramię, barki; die Flinte, n — strzelba

Was hängt ihm zur Seite? — co wisi mu przy boku?

die Seite, n — strona, bok; die Jagdtasche, n — torba myśliwska

neben ihm — obok niego, 8, 43; der Jagdhund, es, e — pies myśliwski

1. der Herr, n, en — pan

17i III, 35

verschieden — różny; das Tier, es, e — zwierzę; die Tür, en — drzwi

- auf die Tiere Jagd machen — jagen — urządzać polowanie, polować na zwierzęta
- der Mann, es, Männer — mąż, mężczyzna 17f I, 24, 28
- die Flinte, n — strzelba; die Weidtasche, die Jagdtasche — torba myśliwska, 17b; der Weidmann — łowczy, myśliwy
- fast — beinahe — prawie; begleiten jemanden — towarzyszyć komuś
- treu — wierny; die Treue — wierność
- der Genosse, n, n — towarzysz, 17i I; ein treuer Genosse — 32
- der Jagdhund, es, e — pies myśliwski
- das Rebhuhn, es, ü-er — kuropatwa, 17f III, 25
- der Hirsch, es, e — jeleni, 17e I; eigentlich — właściwy
- die Jagdzeit, en — czas polowania, okres myśliwski
- die eigentliche Jagdzeit — 31; wild — dziki
- das Wildschwein, es, e — dzik, dzika świnia; das Wild, es, e — das Wildbret, s — dziczyzna
- vor allem — przedewszystkiem; vor allem aber — przedewszystkiem zaś
- der Hase, n, n — der Lampe, n, n — zając 17i I; das Häschen — zajączek
2. solcher, solche, solches — taki, a, e
- zuweilen, manchmal, bisweilen — czasem, niekiedy
- an einer Sache teilnehmen, ich nehme teil, ich nahm teil, ich habe teilgenommen — brać w czym udział
- mehrere Herren — wielu panów, 4b, 33
- am frühen Morgen — wczesnym rankiem; am — an dem
- ziehen ich ziehe, ich zog, ich bin gezogen — ciągnąć, iść
- ich ziehe, ich zog, ich habe gezogen — ciągnąć coś
- stehen bleiben, ich bleibe stehen, ich blieb stehen, ich bin stehen geblieben — stanąć, zatrzymać się 50IVc, 55C
- laufen, ich laufe, du läufst, ich lief, ich bin gelaufen — biec, biegać 13, 55C
- die Hunde laufen **nicht mehr** — psy **już nie** biegają
- anlegen, ich lege an, ich legte an, ich habe angelegt an den Arm — przykładać strzelbę do ramienia, złożyć się, 29, 38 55D
- schießen, ich schieße, ich schoß, ich habe geschossen — strzelać 29, 55D
- der Schuß, es, ü-e — strzał, 17e I; knallen — wypalić, huknąć
- trifft — od trefen, ich traf, ich habe getroffen — trafiać, ugodzić 36, 29, 55D
- sich freuen auf eine Sache — cieszyć się czemś (co nastąpi)

- einer Sache (2 przyp.) — cieszyć (tem, co już jest)
 an eine Sache — cieszyć z czegoś; eine Freude an eine
 Sache haben — cieszyć się, mieć z czegoś uciechę, mieć
 z czegoś radość
- die Geschichte, n — historia, opowiadanie, dzieje, anegdota,
 verschiedene Geschichten — 33; zastosuj Uw. 31, 32
- lachen, ich lache, ich lachte, ich habe gelacht — śmiać się, 38, 55D
 das Lachen, s — das Gelächter, s — śmiech; das Lächeln
 — uśmiech
- das Jagdhorn, es, ö-er — trąbka myśliwska 17f III, 25
- klingen, ich klinge, ich klang, ich habe geklungen — brzmieć,
 dzwonić
- bellen, der Hund bellt, bellte, hat gebellt — szczekać
- das Ende, s, n — koniec, 17g II, 30; zu Ende sein — zu Ende
 gehen — enden — vorübersein — kończyć się; zu Ende
 führen — kończyć coś
- vergnügt — zadowolony; die vergnügten Jäger — 31
- zurückkehren, ich kehre zurück, itd. — powracać
- die Beute, n — zdobycz, łup; mit **ihrer** Beute — ze **swoją**
 zdobyczą, ze swym łupem; powtórz Uw. 12
- erbeuten — zdobyć, nabyć jako łup.

XVII°. Jägerlied.

- das Jägerlied, es, er — pieśń myśliwska 17f III, 25
- der Wald, es, ä-er — las, 17f I, 24; die Heide, n — puszcza,
 step 17b
- da — tu, tutaj; suchen — szukać, 29, 55d
- die Freude, n — radość, uciecha, 17b; od czego zależny ten
 4-ty przyp.?
- der Jägermann, es, leute — 17f I, 24, 28; — der Jäger — my-
 śliwy 17a
- der Forst, es, e — bór, las, 17e I; hegen — ochraniać, strzec, 2, 55d
- das Wildbret, es, e — das Wild — dziczyzna
- erlegen — położyć (trupem zwierzę) ubić, zabić 2, 55d
- gefallen, ich gefalle, du gefällst, ich gefiel, ich habe gefallen —
 podobać się, lubieć, 13, 55d; es gefällt mir den Wald und
 Forst **zu hegen**, das Wildbret **zu erlegen** — lubię (po-
 doba mi się, mam upodobanie:) pilnować lasu i boru i strze-

lać (bić) zwierzynę; dlaczego przed tymi bezokolicznikami stoi: **zu?** 50, I

2. das Huhn, es, ü-er — kura, kuropatwa, 17f III, 25
 schnell — rasch — szybki, chyży; eilig — szybki, pośpieszny
 der Flug, es — lot; im schnellen (— in dem schnellen) Fluge — 31
 fliegen, der Vogel fliegt, flog, ist geflogen — latać, 3, 55c
 die Schnepfe, n — bekas, słonka 17b
 der Zicksagzug, es, ü e — lot w linii zygzakowatej 17e I, 19
 die Sicherheit, n — pewność, 17b, 22; od czego zależny 4-ty
 przyp.: das Huhn i die Schnepfe?
 die Sau, en — die Säue — dzika świnia 17b
 der Reh, es, e — sarna, 17e I; der Hirsch, es, e — jelen 17e I
 die Birsch, en — die Birsche, n — die Jagd, en — polowanie
 der Fuchs, es, ü-e — lis, 17e I; läßt — od jemandem lassen —
 zezwolić, użyzyć 13
 läßt mir **sein** Kleid — użyza (dostarcza) mi swego odzie-
 nia, (futra), **12**, 13
 das Kleid, es, er — odzienie, ubranie, 17f III, 25
3. so — tak, wówczas, wtedy, to wtedy, to wówczas, takto
 zieh' ich, eil' ich, — ziehe ich, eil: ich; eilen — śpieszyć
 das Feld, es, er — pole, rola, 17f III, 25
 hin den ganzen Tag — den ganzen Tag hindurch (—durch den
 ganzen Tag) — przez cały dzień
 dann — sodann, hierauf, hernach — potem; gleich — równy
 czemu, tak jak
 flüchtig — szybki, pośpieszny, chyży, żywy, płochliwy
 Meine Stunden fliegen gleich den (3 przyp. licz. mn.) flüchtigen
 Sekunden — moje godziny ulatują (mijają) tak szybko jak
 chyże sekundy (dosłownie: moje godziny ulatują równe
 chyżym sekundom)
 den ganzen Tag — 31
 nacheilen, ich eile nach itd. (3-cim przyp.) jemandem — tropić,
 iść za kimś trop w trop, gonić za kimś 51
 Uzupełnienie treści: Wenn ich dem Wilde nacheile, so fliegen
 dann meine Stunden wie die flüchtigen Sekunden — gdy
 idę trop w trop za zwierzyną, to wtedy uciekają itd.
 Fragen: durcheilen, ich eile durch, itd. przebiegać z pośpiechem
 (eilen, hineilen, nacheilen, durcheilen).

XVIII. Eine Rechnung.

die Rechnung, en — rachunek, 17b, 19; rechnen — rachować
 das Jahr, es, e — rok, 17e I; berechnen — obliczyć
 auf dieselbe Weise — w ten sam sposób; auf ähnliche Weise —
 w podobny sposób
 das Jahrzehnt, es, e — dziesięciolecie; das Jahrhundert — wiek,
 stulecie

XIX. Der bestrafte Lügner.

bestraft — od bestrafen, ich bestrafe, ich bestrafte, ich habe be-
 straft — karać, ukarać; die Strafe — kara 17b
 der Lügner, s — kłamca, 17a I; lügen, ich lüge, ich log, ich
 habe gelogen — kłamać; liegen, ich liege, ich lag, ich bin
 gelegen — leżeć
 der bestrafte Lügner — kłamca ukarany, 31. Powtórz odmianę
 przymiotnika według Uw. 31, 32, 33
 Hans — Jan, Jasiek; Johann; hüten (2) — pilnować, strzec; die
 Hüte, n — chata; der Hut, es, ü-e — kapelusz
 nicht weit von — niedaleko od; einem großen Walde — 32, 24
 das Schaf, es, e — owca; das Lamm, es, ä-er — jagnię, 17f III,
 25; der Schäfer, s — pasterz, 17a; Schafe hüten, Schafe
 weiden — paść owce
 eines Tages — pewnego dnia; der Spaß, es, ä-e — żart 17e I
 sich einen Spaß machen, ich mache mir einen Spaß, itd. — żar-
 tować sobie, 11
 schrie — od schreien, ich schreie, ich schrie, ich habe geschrie-
 en — krzyczeć, wrzeszczeć; das Geschrei, s — krzyk (wy-
 jątek od Uw. 20)
 die Kraft, ä-e — siła, 17c, 18; kräftig — silny
 der Wolf, es, ö-e — wilk, 17e I; der Bauer, s, n — chłop, wie-
 śniak, 17g, 60
 sogleich — gleich — natychmiast; kamen .. od kommen —
 iść, 3, 37, 39
 die Axt, Äxte — siekiera, 17c, 18; der Beil, es, e — topór, 17e
 die Schar, en — gromada, 17b; in Scharen — scharweise — gro-
 madą, gromadnie

das Dorf, es ö er — wieś, 17f III, 25; gelaufen — od laufen —
 bieć 13, 55d
 die Bauern kamen sogleich gelaufen — die Bauern sind sogleich
 gelaufen — chłopci natychmiast nadbiegli.

Uwaga 62. Czasowniki (nieprzechodnie), oznaczające ruch, a to: laufen — bieć reiten — jechać konno, fahren — jechać (wozem, koleją, rowerem, autem), springen — skakać, gehen — iść, na określenie czynności wykonywanej w samą porę łączą swój imiesłów czasu przeszłego dokonanego — das Mittelwort der Vergangenheit z czasownikiem: **kommen**, jako ze słowem posiłkowym. Czas od kommen mówi o czasie wykonywanej czynności. Np. Gegenwart:

Ich **komme** gelaufen, gefahren, geritten, gesprungen, gegangen — nadbiegam, nadjeżdżam (wozem), — nadjeżdżam na koniu, przyskakuję, nadchodzę

Mitvergangenheit: Ich **kam** gelaufen, gefahren, geritten, gesprungen, gegangen — nadbiegłem, nadjechałem (wozem), nadjechałem na koniu, przyskoczyłem, nadszedłem. Die Wagen kamen eben gefahren — wozy właśnie nadjechały. Der Fuchs war schon dicht an den Hühnern; da kam der Hund gelaufen und jagte den Räuber fort — lis był już tuż przy kurach; wtem nadbiegł pies i odpędził rabusia. totschlagen, ich schlage tot, itd. (— 13) — zabić, uśmiercić; dlaczego przed tym bezokolicznikiem brakuje uzupełnienia: **zu** (totzuschlagen 50IVa)

sahen — od sehen — widzieć, 3; Sie sahen jedoch **nichts von einem Wolfe** — nie widzieli jednak (nic z wilka) — **ani śladu wilka**

gingen — od gehen, ich ging, ich bin gegangen — iść, 37, 50IVc, 55, 62

wieder, wiederum — znowu; heimlich — tajemniczy, potajemnie, cichaczem

auslachen, ich lache aus, itd. jemanden — wyśmiewać się z kogoś 2. am anderen Tage — na drugi dzień, następnego dnia

herauskommen, ich komme heraus, ich kam heraus, ich bin heraus gekommen — wyjść z czegoś (do nas, w naszą stronę) 65

zahlreich — liczny; aber nicht so zahlreich — ale nie tak licznie erblicken — zobaczyć; die Spur, n — ślad, 17b; die Spur von einem Wolfe — ślad wilka, ślad po wilku

deshalb — deswegen — dlatego, 5; schütteln den Kopf — ki-
wać, trząść głową

voll — pełny; der Verdruß, sses — zgryzota, nieprzyjemność,
niezadowolenie

die Bauern gingen voll Verdruß — chłopci szli źli niezadowoleni,
w złych humorach.

3. wirklich — tatsächlich — rzeczywisty, istny

die Hilfe — pomoc; zu Hi fe! — na pomoc, ratunku!

erbärmlich — nędzny, mizerny; ganz erbärmlich — naprawdę
błagalnie

sich erbarmen, ich erbarme mich jemandes (2 przyp.) albo
über jemanden (4 przyp.) — zlitować się nad kimś: Va-
ter, erbarme Dich meiner lub über mich! Ojczy, zlituj się
nademną!

diesmal — tym razem; jedesmal — za każdym razem, w każdym
razie

kein einziger Bauer — ani jeden chłop

einbrechen, ich breche ein, du brichst ein, ich brach ein, ich bin
eingebrochen — włamać się 13

die Herde, n — trzoda, gromada, 17b

erwürgen, ich erwürge, itd. — zadusić, zdławić

darunter — unter den Schaffen — unter diesen — unter den-
selben — między niemi, 48, 43, 8

artig — grzeczny, przyjemny

das Lamm, es, ä er — jagnię; das Lämmchen, s — jagniątko 17all
ungemein — außerordentlich — äußerst — überaus — niezmier-
nie, niezwykle

lieb haben jemanden — lubieć kogoś

Fragen: 3. gehören, ich gehöre, ich gehörte, ich habe gehört je-
mandem — należeć do kogoś

Wie nennt man einen Menschen — jak nazywa się człowieka?
61, 23

der Mensch, en, en — człowiek, 17i III, 35

die Wahrheit — prawda, 17b, 20; wahr — prawdziwy; nicht wahr?
— nieprawda?

spricht — od spręchen, 36; welche.. spricht — co to za zda-
nie? 26, 27

Was war also der Hirt? — czem więc był pasterz; **Wer** was
also der Hirt — kim więc był pasterz; der Hirt, n, n —
pasterz, 17i III, 35

die Lehre, n — nauka, pouczenie; die Erzählung, n — opowiadanie

enthält — od enthalten (—13) — zawierać w sobie
 überschreiben, ich überschreibe, ich überschrieb, ich habe über-
 schrieben — dać na czemś napis, napis położyć, zatytu-
 łować

könnte — od können (34) — móc; Wie konnte man anders --
 jak można było inaczej 34, 61

W Uw. 34-tej niema formy: könnte lecz konnte, zatem
 nie jest to tryb orzekający czasu przeszłego niedokonanego
 — Wirklichkeitsform der Mitvergangenheit lecz tryb przy-
 puszczeniowy — die Möglichkeitsform der Mitvergangenheit
 skutkiem czego zdanie to: Wie könnte man anders über-
 schreiben? znaczy: jak można **by** inaczej zatyłować?

O trybie tym będzie mowa na str. 108 przy ust. XV.
 Einladung zu einem Ausflug przy końcu roku szkolnego.

XX. Lob des Herbstes.

das Lob, es — pochwała; loben — chwalić

1. doch, jedoch a jednak, a przecież; die schönste Zeit — 31
 wohl schöner — bardziej piękne, bardziej piękniejsze
 bereit — gotowy, przygotowany; bereit halten (13) — mieć w przy-
 gotowaniu, w zapasie

golden — złoty; das Gold — złoto; eisen — żelazny; das Ei-
 sen — żelazo

das Obst, es, — owoc; die Nuß, die Nüsse — orzech 17b, 18
 der Wein, s — wino; die Weintraube, n — winogrono

2. der Glanz, es — połysk, blask; in Rot und Gold und Braun —
 w kolorach czerwonych, złotych i brązowych
 der Blumenkranz, es, ä-e — wieniec kwiatowy; die Welt — świat.

Uwaga 63. Die schönste Welt **ist** noch einmal **63**
zu schauen — bardzo piękny (najpiękniejszy świat)
 można (trzeba) jeszcze raz oglądnąć, zobaczyć, widzieć, jest
 do oglądnięcia. Od czego: zu schauen jest zależnem 50I

Podobnie: Hier **ist zu** kaufen — tu można kupić, tu
 jest do nabycia. Ich **habe** die Aufgabe **zu** schreiben —
 mam zadanie do napisania, mam pisać zadanie, powinienem
 (mam obowiązek) napisać zadanie. Bezokolicznik z „zu“ po
sein i **haben** ma znaczenie możności i powinności.

3. der Hörnerklang, es, ä-e — der Hörschall, es, e — dźwięk, odgłos trąbki myśliwskiej
 frisch — świeży; zur frischen Jagd — na nowe polowanie
 der Hügelhang, es, ä-e — stok, zbocze pagórka 17e, 19
 der Hügel, s — kopiec, pagórek; Kościuszkohügel — kopiec Kościuszki
 die Büchse, n — rusznica, strzelba; die Flinte, n — strzelba
 krachen — trzeszczeć, wypalić ze strzelby; knallen — trzaskać

64 **Uwaga 64.** Jeśli rzeczownik w języku niemieckim stoi po swym dopełniaczu, wówczas traci on swój rodzajnik. Np. des Jägers Büchse — **die** Büchse des Jägers — strzelba myśliwego; des Schülers Buch — **das** Buch des Schülers — książka ucznia; des Bauers Axt — **die** Axt des Bauers — siekiera cłopa.

4. blau — niebieski, modry; weit — daleki; ob — z powodu, wskutek, ponad 6
 der Schein, es, e — blask; ob all dem goldenen Schein — ponad tym całym złotym blaskiem, z powodu tego złotego blasku, dzięki temu złotemu blaskowi
 Was kann wohl schöner sein — coż może być bardziej piękniejszego? Dlaczego ten bezokolicznik stoi bez: zu?

XXI. Freies Gespräch über den Herbst.

- frei — wolny, swobodny; über den Herbst — o jesieni
 die Sommerferien — wakacje letnie
 beginnen, ich beginne, ich begann, ich habe begonnen — anfangen, ich fange an, du fängst an, ich fing an, ich habe angefangen — zacząć
 3. die Jahreszeit, n — pora roku; beinahe, fast — mniej więcej, prawie
 gleichzeitig — równocześnie
 5. dauern — trwać
 8. Wer hat viel zu tun? kto ma wiele do czynienia? 63
 9. Wie wird **es** in der Natur? Jak się dzieje w naturze? Co się robi w naturze? 61; traurig — smutny; leer — próżny, pusty
 die Vögel singen **nicht mehr** — ptaki **już nie** śpiewają
 verlassen, ich verlasse, du verläßt, ich verließ, ich habe verlas-

- sen — opuścić, opuszczać; 13; Jakiego czasu w tym zdaniu użyto?
10. sich beleben — ożywiać się
11. beschreiben, ich beschreibe, ich beschrieb, ich habe beschrieben — opisać; während — podczas, 5
13. Nenne das Obst — wymień owoce! 23; reifen — dojrzewać; jakie zdanie poboczne tu występuje?
17. suchen — szukać; die Nahrung — pożywienie
19. bauen — budować; spielen — grać, bawić się, 53
20. sich beschäftigen — zatrudniać się, trudnić się
- zeichnen — rysować; die Zeitung, en — dziennik, gazeta 17b, 20
22. nähen — szyć; stricken — robić na drutach (pończochy, rękawiczki)
23. die Annehmlichkeit, en — przyjemność 17b, 20
- bringen — nieść, przynosić, 23; auf dem Lande — na wsi
- gebraten — od braten — piec, 13
24. die Stadt, Städte — miasto, 17c, 18
27. der, die, das letzte — ostatni, a, e; kalt, kälter, am kältesten — zimny; kahl — łysy; kühl — chłodny; warm, wärmer, am wärmsten — ciepły; heiß — gorący; lau — letni.

Znaczenie przedrostków powstałych z przysłówka hin, her.

Uwaga 65. Przedrostki we wszystkich językach służą **65** do wyrażania różnych odcieni myśli ludzkiej. Tworzą je bądź przyimki pojedyncze, bądź połączenia dwóch przyimków, bądź też połączenia przyimków z przysłówkami. Do ostatnich należy przysłówki hin i her w łączności z przyimkami:

1. **Hin** — oznacza ruch, dążność, kierunek **odśrodkowy** tj. od osoby i miejsca, w którym się ona znajduje; jest to kierunek oddalania się przedmiotu, o którym właśnie mowa. Przeciwnością do hin jest her. Np. Nach allen Richtungen hin — we wszystkich kierunkach (na zewnątrz od nas) Hinwärts — ku tamtej stronie, w drodze do...
- 1a. **Her** — oznacza ruch, dążność, kierunek **dośrodkowy** tj. do osoby i miejsca, w którym się ona znajduje, jest to

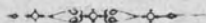
kierunek przybliżania się przedmiotu, o którym właśnie mowa. Przeciwnieństwem do her jest hin. Np. von allen Richtungen her — ze wszystkich kierunków (stron, do środka, do nas). Herwärts — ku tej stronie, w tę stronę (do nas).

2. **Hin-ab** — ruch, dążność, kierunek oddalania się z góry, gdzie się dana osoba lub rzecz właśnie znajduje, na dół (gdzie jej niema), od osoby i miejsca wyżej położonych ku dołowi. [Samo ab jako przedrostek ma znaczenie oddzielania się części od całości: np. abfallen — odpaść, abbeißen — odgryść]. Hinab ma pewne podobieństwo do hinunter. Np. den Berg hinab — (od nas) z góry; den Fluß hinab — w dół rzeki, z biegiem rzeki, Hinabwärts — na dół, ku dołowi. Hinab nie tworzy połączeń z czasownikami, zastępuje hinunter.
- 2a. **Her-ab** — ruch, dążność, kierunek z góry ku dołowi, gdzie się obserwująca właśnie osoba znajduje, kierunek zbliżania z miejsca wyżej położonego do osoby i miejsca niżej położonych. Herab ma pewne podobieństwo do herunter. Np. Von oben herab — z góry na dół (do nas). Von Himmel herab — z nieba (do nas ziemskich istot). Hinauf und **herab** — w górę i na dół (od nas i do nas). Herab hängen — zwieszać (naturalnie na dół, ku nam trzymających się ziemi).
-
3. **Hin-auf** — ruch, dążność, kierunek oddalania się z powierzchni i od osoby, **niżej położonych**, na powierzchnię wyżej się znajdującą. [Sam przyimek auf oprócz innych i jako przedrostek ma główne znaczenie stosunku na powierzchni poziomej a zatem ma znaczenie działania z góry na powierzchnię]. Der ungeschickte Knabe arbeitete sich hinauf — niezgrabny chłopiec wygramolił się na wierzch (z dołu na górę). Hinaufwärts — w górę, pod górę, do góry.
- 3a. **Herauf** — ruch, dążność, kierunek zbliżania się do powierzchni i do osoby **wyżej** położonej z powierzchni niżej się znajdującej. Die Treppe herauf — po schodach do góry (do nas). Führe ihn herauf! — przyprowadź go (tutaj, do nas) na górę! Der Gelehrte arbeitete sich durch seine Wer-

ke herauf — u. zony wybił się przez swe dzieła (ponad innych uczonych).

4. **Hin-aus** — ruch, dążność, kierunek z wnętrza miejsca ogrodzonego i zamkniętego oraz od osoby w niem się znajdującej poza obręb, na zewnątrz. Hinaus! — precz stąd, za drzwi! (z pokoju ograniczonego ścianami poza jego obręb). Hinaus mit ihm — precz z nim! za drzwi z nim! Zum Fenster damit hinaus — za okno z tem! Sieh zum Fenster hinaus — wyglądnij za okno!
- 4a. **Her-aus** — ruch, dążność, kierunek z wnętrza, miejsca ogrodzonego i zamkniętego poza jego obręb ku miejscu otwartemu i osobie na niem się znajdującej. Warte heraus! — warta na pole! na zewnątrz (z wartowni wychodź przed wartownię, woła wartownik na załogę wartowniczą). Die Wahrheit muß heraus — prawda (przed nami utajona) musi wyjść na wierzch. Herauskriechen — wyleść, wyczołgać się z ukrycia na zewnątrz.
-
5. **Hin-unter** — ruch, dążenie, kierunek **od mówiącego z miejsca wyżej położonego**, gdzie się znajdujemy, ku miejscu niżej położonemu, gdzie nas niema. Die Treppe hinunter — schodami (po schodach) na dół, den Fluß hinunter — z prądem rzeki. Hole das Kind hinunter! — znieś dziecko na dół (np. z I-go piętra, gdzie się znajdujemy, na parter, porów. herunter).
- 5a. **Her-unter** — ruch, dążenie, kierunek **z miejsca wyżej położonego** ku mówiącemu, znajdującemu się niżej. Von oben herunter — z góry na dół (do nas). Herunter — komm herunter — zejź na dół (do nas, znajdujących się niżej od ciebie). Die Mützen herunter — (kapelusze na dół). Zdejm, zdejmijcie kapelusze! (Herunter — ma podobieństwo do herab). Hole das Kind herunter — znieś dziecko na dół (do nas na parter z I go piętra). Nimm das Bild über dem Tisch herunter — zdejm obraz z nad stołu! (porów. hervor).
-

6. **Hervor** — (vor — przed (kimś, kogoś) — z za, z pod, z wnętrza na wierzch, z wnętrza na wierzch przed nas. Die Blume keimt hervor — kwiat wykwływa się (z wnętrza ziemi). Die Katze schaut **hinter dem Ofen hervor** — kot patrzy z za pieca Die Katze springt unter dem Bette hervor — Kot wyskakuje z pod łózka. (Porów. herunter). 39

Przed użyciem książki należy poprawić następujące błędy drukarskie:

str.	wiersz:	zamiast:	ma być
2	17 z dołu	po: końcówkę: t	dodaj: przedrostek: ge
11	w ostatniej kolumnie	44, 55, 56 (Uw. 24, 50) (Uw. 24) (Uw. 36)	10, 12 (Uw. 32) (Uw. 31) (Uw. 12)
19	9	Au-s	Aus-
20	8 z góry	w Uw.	w Uw. 60
30	14 „	das	der
32	17 z dołu	4. -em Tag	4. -en Tag
51	14 z góry	na próżno	napróżno,
55	13 „	okno	oko
63	1 z dołu	po: mi	dodaj: (puść mię)

Ze względu na konieczność powtórzenia materiału językowego (gramatycznego) z poprzedniego roku Przewodnik niniejszy: der Herbst musiał przybrać znacznie większe rozmiary od drukujących się następnych części: II. Der Winter, III. Der Frühling, IV. Der Sommer.

UWAGA:

W ciągu roku wyjdą do Drugiej Książki dalsze części przewodnika :

- II. Der Winter, na drugi kwartał
- III. Der Frühling, na trzeci kwartał
- IV. Sommer, na czwarty kwartał.